

UMEÅ UNIVERSITET

WE'RE QUEER

MUSEERS ARBETE MED QUEERA KÄLLOR, INSAMLING OCH REPRESENTATION

WE'RE HERE: MUSEUMS WORK WITH QUEER SOURCES,
COLLECTION AND REPRESENTATION

Andreas Norlén
Handledare: Maryam Adjam
Bransutbildningen för museer och kulturarv
Institutionen för kultur- och medievvetenskaper
HT22. Museologi C: Kulturteoretisk fördjupning och uppsats, 30hp

Omslagsbild: detalj ur “The Roses of Heliogabalus” (1888) av Lawrence Alma-Tadema.
© Public Domain. No rights reserved.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	5
Syfte och frågeställning.....	6
Teori och metod	6
Bricolagemetoden och Kulturanalys	6
Netnografi.....	7
Intervju	8
Queerteori.....	8
Heteronormativitet & genusperformativitet	9
Avgränsningar och material	10
Presentation av temat (samt ev. forskningsläge).....	13
Etiska överväganden och reflexivitet	15
Uppsatsens disposition	16
QUEERA SPÅR I HISTORIEBESKRIVNINGEN.....	17
Lagar om homosexualitet	17
Queera symboler och estetik som ett hemligt språk i konsten	19
Att våga kategorisera historiska queera identiteter	21
DEN QUEERA MUSEALISERINGSPROCESSEN	24
Att queera historiebrevningen	25
Queera observationer.....	28
Musernas medvetna val och strategier	29
Det queera livet - en fråga om klass	31
Att våga lämna spår i snön	33
Behovet av mötesplatser i en förbjuden tid.....	35
Hur sparar vi queera berättelser och föremål?.....	36
Hur normer skaver.....	38
AVSLUTANDE DISKUSSION	39
Hur arbetar museer med historiska queera identiteter?	39
Hur görs insamling, inkludering och representation av queera identitet i museers samlingar?	41
Hur kan vi idag lyfta queera röster i museers samlingar och arkiv och hur vi kan skapa samlingar som ser till att fler röster och minnen kan följa med in framtiden?.....	42
SAMMANFATTNING	43
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	45

INLEDNING

Genom historien över kulturer och i alla samhällsskikt har det alltid funnits människor vars identiteter fungerade utanför den hegemoniska heteronormen och tvåkönsnormen. Personer som inte identifierar med det kön som tilldelats dem vid födseln eller den sexualitet som förväntades. Även om människor tidigare inte hade terminologin eller den frihet som vi har idag finns det många anmärkningsvärda historiska figurer som historiker spekulerar om som sannolikt var homosexuella, transpersoner eller icke-binära. Som med alla andra figurer i historien kan dessa människor inte längre berätta sina egna berättelser för oss och vi måste därför förlita oss på dagböcker, brev och rapporter från andra som aldrig kan ge oss en fullständig bild. Trots luckorna i vår kunskap förtjänar dessa människor att få sina historier berättade, respekterade och representerade.

Idén till denna uppsats väcktes efter att jag såg en TikTok video som satte fingret på ett problem jag kände stor frustration över. Tiktoken parodierade en historiker som håller föreläsning om ett historiskt par och envisades med att hitta långsökta heteronormativa förklaringar till tecken som tyder på att kvinnorna levde tillsammans i en lesbisk relation. Jag har många gånger sett historiska personer med utmärkande normbrytande levnadssätt beskrivas som heterosexuella samt uppmärksammat att många historiker hellre beskriver personer som heterosexuella än homosexuella.

När HBTQ+ personer som tidigare marginaliserad eller utesluten grupp inkluderas och uppmärksammas i museers samlingar och utställningar, kan det uppstå problem kring frågor om vem som är vad. Hur ska man inom museisektorn kategorisera? Går det att kategorisera? Går det att attribuera queera identiteter på historiska personer som inte finns här att själva berätta sin historia eller levde i tider när klassificeringar som hetero, homo och bi inte existerade som begrepp. Hur ska man inom museisektorn hantera queera historiska källor?

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur museer arbetar med att musealisera queera källor och föremål, för att skapa ökad förståelse hur museer arbetar med att lyfta tidigare marginaliserad eller utesluten queer representation i deras samlingar.

- **Hur arbetar museer med historiska queera identiteter?**
- **Hur görs insamling, inkludering och representation av queera identitet i museers samlingar?**
- **Hur kan vi idag lyfta queera röster i museers samlingar och arkiv och hur vi kan skapa samlingar som ser till att fler röster och minnen kan följa med in framtiden?**

Teori och metod

Det analytiska arbetet är starkt präglad av valen av teori, metod, begrepp och frågeställningar. Teorier får oss att ställa frågor och inspirerar oss att se empirin ur olika synvinklar. Teorier är inte någon färdig mall som sorterar empirin men erbjuder synsätt att se på materialet.¹ Det är få frågor som kan besvaras med en sorts metod eller källa och därför kan det vara lämpligt att kombinera flera källor, metoder och teorier vilket kallas Bricolagemetoden.²

Bricolagemetoden och Kulturanalys

Bricolagemetoden är att som kulturanalytiskt arbetssätt använda olika metoder som finns till hands och sammanfoga empirin till något nytt. Styrkan med Bricolagemetoden är att man som forskare får upp ögonen empiri insamling från oväntade platser samt öppnar upp för ifrågasättande av det invanda och självklara tankebanor. Bricolagemetoden är användbar när den ger annan förståelse och tankeväckande kunskap än konventionella metoder. Resultaten kan variera beroende på hur man kombinerar, väljer och väljer bort material. Bricolagemetoden var nödvändig i min undersökning då jag måste söka fragmenten där de finns, i historiska dokument, litteratur, intervju, populärkultur, film, samt okonventionella källor som Youtube och Wikipedia för att hitta mina spår genom föreläsningar, dokumentärer, queera aktivister som pratar om konst, representation och historia med queera perspektiv som kan saknas i mer akademiska källor samt åsikter som kanske inte kan uttryckas i akademisk text.

¹ Billy Ehn; Orvar Löfgren. *Kulturanalytiska verktyg*. 2012: 11.

² Lars-Eric Jönsson & Fredrik Nilsson. *Kulturhistoria: en etnologisk metodbok*. Lund. 2017. 7.

Kulturanalys inkluderar meningsskapande och kognitiva tänkandet som symboler, språk och koder. Den kulturanalytiska studien handlar om vad det enskilda fallet kan säga om allmänna förhållandet i samhället och inom olika kulturer. Hur regler, normer och kulturella värderingar präglar individuella beteenden. Det blir ett sätt att förstå människors olika föreställningsvärldar och handlingsmönster som konkreta processer.³

Netnografi

Netnografi kommer från en sammanslagning av orden Internet och Etnografi (skriva om människor). Internet har förändrat och omfördelat förutsättningar och makt att dela med sig och sprida information, vilka som kan komma till tals och hur människor interagerar med varandra. Netnografisk forskning betyder att man utforskar kulturella och sociala sammanhang genom att se internet som redskap, umgängesyta eller artefakt. Metoden har öppnat upp diskussioner kring vilken information som är sann och kan betraktas som legitim. Detta innebär att i högre grad analyseras internet i form av socialt sammanhang. Netnografi öppnar upp för det inflytande digitala medier har i vår tid och den mångfald av informationskällor som finns. Text och att material som har sitt ursprung i internet behöver inte nödvändigtvis verifieras för att vara användbart för en netnografisk forskare. Netnografi är multimodal och tar hänsyn till flera parallella kommunikationsformer utöver text.⁴ Regler för netnografisk etik är inte glasklar men en tumregel är att den som utför etnografiska undersökningar har ett personligt ansvar att förhindra att människor kommer till skada genom kunskapssökandet.⁵

Netnografi har använts för att undersöka vad som diskuteras i forum och kommentatorsfält på plattformar som Facebook, Youtube och TikTok för att se hur diskursen ser ut kring heteronormativitet, queer representation och hetero tvätten av queera identiteter. På internet är det enklare att hitta källor som talar om dessa frågor i realtid än att filtrera fram en diskurs baserad på akademisk forskning, som jag upplever inte vågar ta ut svängarna eller tala ur skägget. Queer representation är ett gammalt problem men har inte diskuterats särskilt mycket förrän på senare tid. Det kommer fler uppsatser och avhandlingar men jag anser att akademisk forskning tenderar att göra luddiga uttalanden och ligga efter den allmänna diskursen bland de som uttrycker sina åsikter på nätet.

³ Billy Ehn; Orvar Löfgren. *Kulturanalytiska verktyg*. 2012: 9,159.

⁴ Martin Berg. *Netnografi: Att forska om och med internet*. Lund. 2015. 9–19, 42–43.

⁵ Billy Ehn; Orvar Löfgren. *Kulturanalytiska verktyg*. 2012:162.

Intervju

Intervjuer utgör en primär källa i undersökningens empiri. Jag har gjort intervjuer med representanter för ett antal museer vilka jag frågat om queer representation i deras samlingar och utställningar, hur de arbetar med detta, samt hur de ser på insamlingen av queer representation. Intervjuerna har i största del skett asynkront vilket betyder att de utförts via mailkontakt. Metoden skapar möjlighet för informanten att reflektera över sina svar. Synkron intervju sker i realtid vilket kan riskera att informanten glömmer att nämna något väsentligt i sitt svar.⁶ Metoden fungerar väl i samband med pandemi och långa distanser. Några asynkrona intervjuer har gjorts med informanter på museer i Amerika och England när jag inte hittat någon motsvarande informant inom svenska museer.

Informant 1. 2022-04-29. Etnolog på Västerbotten Museum, Arbetar med samtidsdokumentation, utveckling kring samtidsdokumentation, medskapande metoder samt med frågor som rör marginaliserade grupper, nationella minoriteter och urfolk. **Informant 2.** 2022-03-25. Utbildningschef, kurator och podcastproducent vid Hallwylska museet. **Informant 3.** 2022-03-25. Föremålsintendent vid Polismuseet. **Informant 4.** 2022-09-21. Filosofie doktor i historia samt prisbelönt forskare i tysk och amerikansk HBTQ+-historia. **Informant 5.** 2022-12-31. Professor i genusvetenskap och docent i historia med inriktning på sexualitetsforskning och genushistoria vars forskning kretsar kring sexualitet och historia i skärningspunkten mellan levda erfarenheter, aktivism och statlig reglering. **Informant 6.** 2022-03-25 Författare samt utställningsproducent vid Polismuseet. **Informant 7.** 2022-01-12. Intendent / Curator. Avd. Kulturhistoria. Stiftelsen Nordiska museet.

Queerteori

Queerteori har fungerat som ett praktiskt verktyg i min undersökning men hjälper även till att sätta ord på perspektiv som jag bär med mig i mitt personliga bagage. Begreppet Queerteori antyder en specifik teoribildning men bör snarare ses som ett kritiskt perspektiv som skapar möjligheter att studera och ifrågasätta förgivettagna föreställningar och hegemoniska normer samt relationer mellan sexuellt begär, kön och genus. Queerteori är ett samlingsnamn på ett flertal kritiskt granskande perspektiv.⁷

Queerteori kommer från postmodern och poststrukturistisk kultur- och samhällsteori, feministisk teoribildning samt lesbiska och gay studier. Queerteori kan därmed förstås som en samling av teorier med funktion att granska och kritisera heteronormativitetens förtryckande

⁶ Martin Berg. *Netnografi: Att forska om och med internet*. Lund. 2015. 100–101.

⁷ Fanny Ambjörnsson. *Vad är Queer?* 2016. 34.

funktion. Ordet Queer kommer från engelskan och är en nedsättande benämning för något annorlunda som existerar utanför normen och har ofta använts för att beskriva homosexuella. Queerbegreppet är menat att överskrida entydiga definitioner, kategoribildning och kanonisering för att med flytande politiska positioner och praktiker utmana normativa kunskaper och identiteter.⁸

Queer kan förstås på flera sätt som exempelvis identitet, handlingar, och delar av normsystem, regelverk och attityder. Jag tar stöd av Queerteori i min text för att problematisera och diskutera normer kring samhälle, sexualitet, identitet och utanförskap i relation till museisektorn. Med hjälp av queerteori kan jag skapa förståelse för synen på queer och queera identiteter samt hur synen har förändrats över tid. Hur påverkar makt dessa normer och föreställningar som i sin tur påverkar vad som samlas in och marginaliseras i museers samlingar. Queerteori kan användas som en motståndstrategi för att bryta museers normer kring samlingar, utställningar och kategoriseringar. Det kan även användas inom historiebegränsning för att upptäcka en spektra av identiteter och erfarenheter samt vilka som exkluderas för att en viss berättelse ska lyftas fram. Queerteori belyser, problematiserar och bryter upp normer och maktstrukturer. Ett queerteoretiskt perspektiv kan lyfta fram nya kunskaper av föreställningar kring sexualitet, genus och normer som utmanar förgivettagna och normaliserade föreställningar av historiska personer och kulturer.⁹

Heteronormativitet & genusperformativitet

Heteronormativiteten bör förstås som en historiskt, kulturell och socialt skapad struktur. Begreppet fungerar att beskriva de lagar, relationer, institutioner, strukturer och handlingar som skapar och upprätthåller heterosexualiteten som något naturligt och önskvärd.¹⁰ Heteronormativitet handlar om en rådande föreställning att kön, genus och sexuellt begär ska fungera i enlighet med den heterosexuella matrisen; män ska begära kvinnor och kvinnor ska begära män, för att framstå som begriplig och naturlig. Genus fungerar som en performativ handling där attribut och förväntningar finns på det biologiskt givna könet som bör uppfyllas för att en person ska uppfattas och accepteras som det kön den tillskrivits. Genus behöver ständigt iscensättas och återskapas för att den könade kroppen ska uppfattas som begriplig. All begriplig handling står i relation till heteronormativa föreställningar om kön och

⁸ Martin Berg & Jan Wickman. *Queer*. Malmö. 2010. 12–13, 20.

⁹ Fanny Ambjörnsson. *Vad är Queer?* Stockholm. 2016. 33,15–16.

¹⁰ Fanny Ambjörnsson. *Vad är Queer?* Stockholm. 2016. 47.

performativitet av genus och sexualitet genom tvåkönsnormen och förväntningar på de båda könens egenskaper.¹¹

Genom att undersöka normer och performativitet med ett kritiskt queerperspektiv går det att skapa förståelse för hur, vad och varför vissa grupper är mer representerade i samlingar medan andra grupper är marginaliserade eller inte finns representerade. Ett normkritiskt perspektiv är viktigt för min undersökning eftersom jag vill skapa förståelse kring hur insamling och representation har utförts och hur den bör utföras i framtiden. Hur queera identiteter har förståtts och hur de bör förstås förs att skapa förståelse för varför insamling och representation varit som den har varit.

Avgränsningar och material

Undersökningen är avgränsad till HBTQ+ personer. Störst fokus ligger på manlig homosexualitet eftersom det är historiskt, akademiskt och i mina observationer (musealiseringsprocessen) mer representerat än kvinnlig homosexualitet, trans eller andra identiteter inom HBTQ+ spektrumet.

Jag ser musealiseringsprocessen som ett sätt att skriva och berätta om historia och om historiska identiteter. Musealiceringsprocesser är ett urvalsprocesser där politiska, sociala eller ideologiska skäl påverkar vad som kan anses vara värt att bevara och presenteras.¹² Det är en kulturellt och ideologiskt diskurs där olika grupper och verksamheter identifierar ”vad som är historia, vad som är viktigast och efemärt, vad som ska bevaras, vad som ska berättas”¹³ Musealiseringsprocessen handlar om vilka som har makten att välja ut vad som ska representera vår historieskrivning. Den politiska och officiella makten, den offentliga kultursektorn, professionella inom kulturarvsförvaltningen samt allmänheten som publik/brukare och ekonomiska intressenter påverkar valen.¹⁴ När ett föremål musealiseras, flyttas det ur sin levande kulturella och sociala kontext för att placeras i en ny kontext i museers magasin eller utställningar. Föremålet förlorar därmed sin uppgift i det kommunikativa handlandet och sin identitet som ”lämning” och tillskrivs en ny kontext.¹⁵ Det som blivit utvalt är symbolbärare av centrala värden som exempelvis kan berätta om givna historiska situationer, företeelser eller personer. Musealiceringsprocessen sker genom:

¹¹ Martin Berg & Jan Wickman. *Queer*. Malmö. 2010. 42–47.

¹² Katarina Ek-Nilsson, *Det bekönade museet*, red. Birgitta Meurling & Inga-Lill Aronsson (Uppsala, 2005) s. 54.

¹³ Lennart Palmqvist & Stefan Bohman, *Museer och kulturarv* (Stockholm, 1997).17.

¹⁴ Lennart Palmqvist & Stefan Bohman, *Museer och kulturarv* (Stockholm, 1997).19.

¹⁵ Kerstin Smeds ”Vad är museologi?”. *RIG - Kulturhistorisk tidskrift*, vol. 90, nr. 2, 2007. 66-67.

Fokusering (på det man vill berätta), *Tematisering* och *Steriotypisering* (av det man vill berätta om).¹⁶

Min definition av historia är allt som skett - oavsett om det är två minuter sedan eller antiken - är det historia. Även utställningar om framtiden blir historia eftersom det är redan är gestaltat och utfört – det blir ett historiskt perspektiv på hur vi precis föreställer framtiden. Utställningar kan berätta om folk, kulturer och normer ur historiska perspektiv. Historikers arbeten ligger ofta till grund inför och den information som förmedlas i musealiseringprocessen. Sambandet mellan historiker, musealiseringprocessen och utställningen leder till den uppfattning som skapas och formas i museibesökarens upplevelse. Vad museer väljer att representera och hur museer väljer att representera är en viktig del i skapandet av framtida normer, attityder samt ett viktigt redskap i att skapa förståelser och bryta ner fördomar. Det är svårt att förstå samtidens musealiseringprocess utan att beskriva attityder och lagar som påverkat synen på homosexualitet genom tiderna. Den historiska synen på queera identiteter, handlingar samt synen på genus och sexualiteter är betydande för förståelser kring musealiseringprocessen i både ett historiskt perspektiv och för att förstå varför HBTQ+ personer fortfarande är underrepresenterade i samlingar och utställningar.

Mitt material består av intervjuer, netnografi samt observationer från olika utställningar jag besökt under insamlandet av empiri. Exempelen är valda ur de utställningar som fanns tillgängliga i Stockholm under den period jag spenderade där. Jag har valt utställningar som jag anser säger något om den berättelse jag valt att formulera. Antingen för att de uttryckligen handlar om queer representation eller för att de hade möjlighet att inkludera men inte gjorde det / inte gjorde det i den utsträckning man hade kunnat göra. Museer som Etnografiska museet, Armémuseet, Sjöhistoriska museet, Judiska museet, Medelhavsmuseet, Stockholms slott, Riksidrottsmuseet, Tekniska museet och Stadsmuseet besöktes men analyseras inte i texten av utrymmesskäl. Alla hade möjlighet att inkludera queer representation i sina utställningar och deras urval kan analyseras och problematiseras. Även om de inte har queera föremål eller berättelser i sina samlingar går det att skapa representation. Exempelvis skulle Riksidrottsmuseet kunna belysa i sin fasta utställning problemet med normer och fördomar inom idrotten som gör att många utövare väljer att stanna i garderoben under sin aktiva idrottskarriär. Det är ett problem jag undersökte i en tidigare C uppsats.

Utställningen *Bögar. Mötesplatser i en förbjuden tid* fungerar som exempel på museers försök att inkludera homosexuella berättelser i sin historiebeskrivning. homosexuella mäns

¹⁶ Katarina Ek-Nilsson, *Det bekönade museet*, red. Birgitta Meurling & Inga-Lill Aronsson (Uppsala, 2005) s. 56.

livsöden gestaltas genom polisrapporter, mediadrev och läkarutlåtanden samt dokumenterat klotter, brev och privata dagböcker som förseglats 100 år innan de fick läsas. Utställningen visades mellan 11 juni 2021 till 3 april 2022 och producerades av Hallwylska museet i samarbete med författaren Jonas Gardell och Jon Voss, förlagschef för tidningen QX. Museet arbetar aktivt med queer representation trots att deras material är begränsat till de Hallwylska hushållets föremål. Jag har lyssnat på Hallwylska museets panelsamtal *Queera arkiv för en långt avlägsen framtid* 2022-03-30 där samtalet kretsade kring vems historia som bevaras i våra samlingar och arkiv samt vem som vågar att lämna sina arv och minnen i institutioners händer. Medverkande i panelen var representanter för Queerrörelsens arkiv och bibliotek, Socialstyrelsen och Arkivet Rosa.

Jag har besökt utställningen *Avtryckaren: 150 år av polisfotografi* på Polismuseet under som visades 2020 - 2022. Utställningen innehöll bilder, brott och berättelser ur polisens arkiv samt brottsplatsfoton och föremål från uppmärksammade svenska kriminalfall. Utställningen berättar om hur kameran blev ett av polisens viktigaste redskap för att lösa brott, men utställningen berättar även om några av alla de människor som blivit fotograferade av polisen under de senaste 150 åren. I utställningen finns enligt intendenten ingen direkt HBTQ-koppling. Det handlar om fotografiets utveckling samt delvis om kvinnohistoria relaterad till polisverksamheten i form av reglementeringen av prostituerade. Utställningen inkluderade foton på queera identiteter, manliga prostituerade och personer som skulle kunna identifieras som transvestiter eller att de möjligtvis hade identifierat sig som trans om det funnits som ett begrepp under den tiden. Men var inte uttryckta i text. Polismuseet visade samtidigt den fasta utställningen *VI & DOM - en utställning om hatbrott*. Utställningen handlar om brott mot en eller flera personer som utförs på grund av offrens sexuella läggning, religion eller etniska bakgrund. Hat, rädsla eller fördomar ligger bakom brott som kallas hatbrott. I utställningen berättade de utvalda personerna om vad de utsatts för. Utställningens målgrupp är ungdomar, och unga vilka också var en viktig del i arbetet med att skapa utställningen. Utställningen producerades i samarbete med Xenter Botkyrka och Design Lab Skärholmen. Ungdomar var med i gestaltningsprocessen och de har även skapat verk som visas i utställningen. I utställningen berättar de sina egna berättelser.

Jag har samtalat med flera representanter på Hallwylska museet (Intendent, pedagogik och curator) vid Hallwylska museet angående processen bakom deras utställning om *Bögar. Mötesplatser i en förbjuden tid* samt annan programverksamhet som anknyter till queer representation. De har även berättat om övrig queer representation i deras verksamhet.

En semistrukturerad intervju har genomförts med en etnolog på Västerbotten Museum, som arbetar med samtidsdokumentation, utveckling kring samtidsdokumentation, medskapande metoder samt med frågor som rör marginaliserade grupper, nationella minoriteter och urfolk. Informanten inledde sitt insamlingsprojekt på Västerbotten museum med en djupdykning i museets samlingar och fann att samlingen i princip saknade queera spår. Materialet som sedermera samlades in skulle fungera att gestalta historiska normer och ideal.

Genom mailkontakt har asynkrona intervjuer skett med: en historiker som arbetar med att belysa queera identiteter i samlingarna på *Holocaust Memorial Museum* i Amerika samt en intervju med en redaktör på *Minnesota Historical Society* berättade om sitt arbete med queer historiebrevning. Intervjuerna skapade förståelse för hur historiker arbetar med att identifiera, analysera och beskriva queer representation i sina samlingar.

Presentation av temat (samt ev. forskningsläge)

Queerstudier, genusforskning och musealiseringprocesser har gemensamt att de ofta använder historiska dokument för att berätta om marginaliserade identiteter eller gruppers liv. Det handlat ofta om att arbeta med fragment och att läsa mellan rader för att se vad som inte nämns och varför det inte nämns. En huvudkälla för min forskning är ***Den utställda sexualiteten: Liten praktika för museers förändringsarbete*** (2019) av Pia Laskar, filosofie doktor i idéhistoria och docent i genusvetenskap. Laskar undersöker sexualitet, normkritik, metod, museologi och kulturarv. Texten är skriven som ett verktyg att skapa mer inkluderande museer och förändring inom museers verksamheter som hegemoniskt marginaliserat minoriteter. Laskars forskning är teoretiskt förankrad i postkoloniala studier samt kritiska teorier om kön och sexualitet. Laskars text skapar en förståelse för den utställda sexualiteten ur ett queerteoretiskt perspektiv och lägger en bra grund för museiarbetaren att arbeta vidare för ett inkluderande och normkritiskt museum. Jag använder den som en utgångspunkt för min egen undersökning.

För att förstå processen att identifiera, beskriva och representera queera identiteter och grupper i historiebrevning har jag läst texter som ***Att skriva transhistoria: cisnormativitet och historiens könsöverskridare*** (2016) där genusvetaren Sam Holmqvist undersöker om det är möjligt att skriva transhistoria på transpersoners villkor samt vad en sådan ambition innebär. Holmqvist beskriver transhistorisk forskning, hur den inom feministisk kontext bedrivits, vilka transerfarenheter som har fått utrymme inom feministisk historieskrivning och på vilka villkor samt redogör några relevanta exempel på historiska livsöden som har

betydelse för studier om transerfarenheter. I Holmqvist avhandling *Transformationer: 1800-talets svenska translitteratur genom Lasse-Maja, C.J.L. Almqvist och Aurora Ljungstedt* (2017) undersöks hur kön konstrueras genom gestalter som växlar kön i 1800-tals litteratur samt hur beskrivningar förändras över tid. Holmqvist texter talar om sätt att arbeta med historiska källor, att förstå samt våga kategorisera och benämna queera identiteter. Holmqvist diskuterar olika livsvillkor som kan påverka varför någon väljer att klä sig i det motsatta könets attribut för att kunna förverkliga sina egna drömmar och ambitioner som exempelvis utbildning eller att kunna arbeta med ett yrke som tillskrivits det motsatta könet.

I *Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842–1999* (2007) ger Jens Rydström & Kati Mustola en sammanhängande historia av homosexualitet och straffrätt i Skandinavien mellan 1842–1999, en period då samkönad kärlek var förbjuden eller utsatt för mer eller mindre hårda juridiska restriktioner i skandinaviska strafflagar. Forskarna beskriver hur samkönade begär har reglerats i sina respektive länder under de senaste 160 åren. Författarna har sin bakgrund inom genusvetenskap, sociologi och historia och skriver med ett tvärvetenskapligt förhållningssätt till problemet med kriminalisering av homosexualitet och presenterar tidigare opublicerade kunskaper om detta ämne. Författarna visar den kunskap som går att utläsa av polisförhör, rättegångshandlingar, arkiv och register för att spåra queera representationer i historien. Boken ger bra bakgrund till förståelsen om lagar och attityder som kan ha påverkat insamling och representation av HBTQ+ personer inom museiverksamheter.

I avhandlingen *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria* (2009, 2021) undersöker Jens Rydström & David Tjeder maktrelationerna mellan män och kvinnor. De menar att svenska historieböcker är ofta genusomedvetna och att den genushistoria som har skrivits dessutom ofta bortser från andra maktförhållanden som påverkat människors liv och samhället i stort. Författarna belyser vikten av normkritiska perspektiv inom historiebegränsning vilket kan appliceras på musealiseringens processen som i sig är att skriva och gestalta historia. I musealiseringens processen behövs verktyg som normkritik och förståelse för historiska förståelser kring HBTQ+ personer.

Det finns uppsatser på DIVA som berör eller ligger i närheten av mitt uppsatsämne. Maria Johansson undersöker i sin C-uppsats *Genusmedveten kuratering: Analys av utställningar med samtida konst på Bildmuseet och Museum Anna Nordlander ur ett genusteoretiskt perspektiv* (2020) om och hur genus ramas in, presenteras och problematiseras i samtida konstutställningar. Hon har analyserat utställningar och kuratorfunktionen vid museerna genom poststrukturella analyser och intervjuer med fokus på performativitet och queer.

Hennes slutsatser är att: ”inkludera och problematisera genus, utbildning i genusfrågor och genusmedvetenhet under såväl interna som externa samarbeten.” Författaren problematiserar bristen på icke-binär representation bland konstnärer i museernas tidigare utställningar.

Andrea Björgvinsson undersökte i sin C-uppsats *Att arbeta queert: Om utställningen Queering Sápmi* (2014) hur skaparna av utställningen använt begreppet queer för att skapa ett normkritiskt utrymme. Hon undersöker hur utställningen förhåller sig till begreppet queer och hur skaparna av *Queering Sápmi* arbetade med begreppet i produktionen av utställningen.

Etiska överväganden och reflexivitet

Det är alltid problematiskt att beskriva grupper även om man själv tillhör den. Det känns som en naturlig avgränsning att skriva om HBTQ+ personers representation eftersom jag själv är en del av gruppen och känner att jag kan skriva om den till skillnad från andra minoriteter vars talan känner att jag inte kan föra eller beskriva genom egen erfarenhet. Det kan uppstå generaliseringar men samtidigt kan generaliseringar vara nödvändiga för att kunna driva en diskussion. Som en del av HBTQ+ gemenskapen har jag erfarenheter att tala om men jag kan inte tala för andra. Personer som tillhör samma grupp kan ha helt motsägande erfarenheter av samma ämnen eller händelser. Det jag kan göra är att tillföra mitt perspektiv i diskursen som kan komplettera andra aktörers inlägg.

Källor publicerade i litteratur, på internet eller i gamla rättegångshandlingar är inte anonymiserade eftersom de redan är publicerade. Informanter har genomgående anonymiserats på grund av sekretess och GDPR restriktioner samt universitetets riktlinjer för personuppgifter i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679, (dataskyddsförordningen - GDPR). Detta gäller även personer som talar ur sin position i sitt ämbete. Problemet med att inte kunna nämna personer och deras position i sitt ämbete gör att texten känns mindre relevant. Namn är ett sätt att göra texten mer verklig och när informanterna talar ur sin profession skulle det ge styrka och trovärdighet till texten att kunna nämna deras namn. I texten nämner jag verkliga personer som levde, hade känslor och utsattes för verkliga brott eller omänskliga lagar, attityder och normer som till stor del fortfarande existerar. De var omnämnda i utställningarna jag besökte och är väl publicerade i olika sammanhang. Även om de inte lever och kan berätta om sina erfarenheter nu, kan deras efterlämnade dokument hjälpa till att skapa en bättre framtid för oss som fortfarande lever.

Uppsatsens disposition

Uppsatsen är indelad i tre delar. Den första delen *Queera spår i historiebeseivningen* är menad att skapa förståelse för historiska perspektiv som lagar vilka påverkat och begränsat HBTQ+ personer och format normer kring gruppen. En kort genomgång av lagar, queera koder och estetik förklarar både problematik och möjligheter att upptäcka spåren av det queera i historien. Queera symboler och estetik förklaras som ett sätt att kringgå lagar för att skapa representation och uttryck vilket är viktigt att förstå i musealiceringsprocessen för att våga identifiera och kategorisera historiska queera identiteter. Del två *Den Queera musealiceringsprocessen* behandlar arbetet med att queera historiebeseivningen, Observationer diskuteras och analyseras genom att delas upp i två kategorier för att senare fördjupas genom exempel under särskilda underrubriker, Museernas medvetna val, Det queera livet – en fråga om klass, att våga lämna spår i snön, behovet av mötesplatser i en förbjuden tid, Hur museer sparar queera berättelser och föremål samt hur normer skaver. I det tredje kapitlet *Avslutande diskussion* behandlas museers arbete med queera identiteter och jag försöker besvara mina forskningsfrågor.

Sökord: *Museologi, etnologi, representation, performativitet, prestation, queer, HBTQ+, subjektivitet, affekt, sårbarhet och styrka.*

QUEERA SPÅR I HISTORIEBESKRIVNINGEN

Uppsatsens fokus är representationen av HBTQ+ personer men undersökningen visar problem som kan appliceras på flera marginaliserade grupper. Det är svårt att inkludera marginaliserade människor och grupper om det inte finns något bevarat som representerar dem. Hur ska vi skapa inkluderande utställningar om vi inte har något material att arbeta med? Hur ska vi bemöta normkritiska identiteter om vi inte kan kategorisera och benämna dem för att begripliggöra dem?

Tillfälliga utställningar och projekt som berör HBTQ+ personer skapas ibland och ofta i samband med Pridefestivaler som ett sätt för museer att möta upp representationsfrågor. Initiativ som dessa är fina men belyser problematiken med att representationen saknas i museers basutställningar. Sveriges museer har årligen fler besökare än exempelvis biograferna. Vad museer väljer att representera i sina utställningar, föreläsningar, programaktiviteter och hur de gör det har en betydande roll i skapandet av normer. Det museer väljer att förmedla uppfattas som sant. Det komplexa förhållandet mellan kommunikation, kultur, lärande och identitet betyder att museer har en avgörande roll för alla i vår livslånga lärandeprocess. samlandet, bevarandet och tillgängliggörandet av kultur samt museers val av representation och reproducera eller konstituera identiteter och tillhörigheter är en betydande del av den maktposition museer har i möjligheten att skapa ett jämlikt och rättvist samhälle.¹⁷

Lagar om homosexualitet

För att förstå varför HBTQ+ personer marginaliserats i museers samlingar bör vi förstå den syn samhället haft på HBTQ+ personer genom åren. Ett sätt att göra detta är genom att förstå lagarna som berör ämnet och påverkar samhällets normer. Hetero- eller homosexuella handlingar har inte alltid varit identitetsbärande.¹⁸ Detta betyder att man inte behövde identifiera sig som utanför normen bara för att man utförde homosexuella handlingar. Dock var de under en längre tid olagliga och eller klassificerade som sjukdomar och därför ansågs vara utanför normen. Homosexuella, bisexuella, lesbiska transpersoner, queera och intersexuella beteckningar uppstod under 1800-talet som medicinska diagnoser och har kompletterats över tid. Innan dess sågs sexuella handlingar, som exempelvis sodomi och

¹⁷ Pia Laskar. *Den utställda sexualiteten: Liten praktika för museers förändringsarbete*. Stockholm. 2019. 9, 15–16

¹⁸ Pia Laskar. *Den utställda sexualiteten: Liten praktika för museers förändringsarbete*. Stockholm. 2019. 24–27

tidelag som karaktärsfel vilka kunde straffas med juridiska eller religiösa regler och lagar.¹⁹ Varaktiga samkönade relationer förekom i historien men på grund av kraftigt tabubeläggande av företeelsen i historisk, social och kulturell kontext, kan det vara svårt att hitta bevarade källor som berättar om det. Kulturella och sociala värderingar som exempelvis homofobi är grundade i uppfattningar att homosexualitet är en synd, ett brott eller klassificeras som en sjukdom.

Samkönade relationer var olagliga och straffbara fram till 1944 och betraktades därefter som en mentalsjukdom fram till 1979.²⁰ 1988 infördes lagen om samkönade samboförhållanden, 1995 infördes registrerat partnerskap och det var först under 2009 som två personer tilläts ingå samkonat äktenskap. Homosexuella män har fram till 2009 varit förbjudna att lämna blod. Vilket förutsätter att de inte haft sex under ett års tid innan blodlämningen. 2021 ändrades det till sex månader medan tre månaders avstånd från sex (och enbart efter nya, eller tillfälliga, sexuella kontakter gäller för kvinnliga homosexuella).²¹ 2003 infördes lagen om *hets mot folkgrupp* vilken inkluderar sexuell läggning och samma år möjligheten till samkönad adoption samt en utvidgad diskrimineringslag som omfattar sexuell läggning.²²

Figur 1. Cirka 1900, 35 × 27 mm. Härkomst: USA. För ungefär 120 år sedan höll detta par motsatta kanter av en skylt. De poserade för det fotot i en helt annan värld än den vi lever i idag manliga partnerskap var olagliga.

Lagar i kombination med sociala normer påverkade föreställningar om homosexuella (och eller queera) handlingar skapar negativa attityder kring vad det innebär att bli uppfattad som HBTQ+. Medan dessa homofobiska uppfattningar skapar fördömande och hat bland de som följer heteronormen skapas känslor av skam och självförakt bland de queera identiteter som inte passar in i heteronormen. Det var skamfullt och fult att inte leva upp till de förväntningar som finns på heteronormativa könsstereotyper. Trots denna skam har människor ett begär att mötas och kunna kommunicera. Om det man är och känner innerst inne som sin sanning anses fel och olaglig hittar man sätt att koda kommunikationen. Koder som måste bli

¹⁹ Pia Laskar. *Den utställda sexualiteten: Liten praktiska för museers förändringsarbete*. Stockholm. 28.

²⁰ RFSL. *Ockupationen av Socialstyrelsen 1979*.

<http://web.archive.org/web/20150108071516/http://www.rfsl.se/?p=987> (Hämtad 2022-11-18).

²¹ SVT. se. *Socialstyrelsen: Förstår att det finns en besvikelse*. <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/socialstyrelsen-1>. (Hämtad 2022-11-18)

²² RFSL. *HBT-historia*. <http://web.archive.org/web/20080604201557/http://www.rfsl.se/?p=413> (Hämtad 2022-11-18).

uppmärksammade och förstådda av historiker för att öppna upp för en djupare förståelse av dessa marginaliserade queera liv.

Queera symboler och estetik som ett hemligt språk i konsten

En mängd olika visuella och språkliga koder har genom historien använts för att kommunicera queera upplevelser och inre liv. Behovet av koder och hemliga språk uppstod ur det förtryck och den fara queera personer försattes i om de blev påkomna. Inom filmens värld användes *Queer kodning* för att kunna komma undan med queer representation i filmer under tiden mellan 1934–1968 när Hollywood använde *Hayes koden* som strikta riktlinjer för vad som ansågs omoraliskt och förbjudet att visa i film. Eftersom man inte kunde visa öppet queera identiteter fann man stereotypa sätt att representera det som inte fick sägas.²³ Många av dessa stereotyper används än idag för att medvetet eller omedvetet kommunicera i text, bild, med ljud eller referenser till dofter och färger något som är queert. Dessa koder kan användas för att förstå media och text där det queera inte har kunnat representeras på tydligare sätt.

Redan innan Hollywoods queerkodning använde queerkulturen koder för att kommunicera queerhet. Författaren Oscar Wilde (1854–1900) och hans krets signalerade sin queerhet under 1800-talet genom att bära en grön nejlika som ett tecken. Dessa blommor är bara ett exempel på de många visuella symboler genom historien, som antydde hemliga sexualiteter och identiteter som hade varit gömda. Samtida med den gröna nejlikan användes påfågelhanens storslagna stjärtfjädrar. Det har alltid funnits kodade meddelanden i kläder och accessoarer.

En av de mest kraftfulla och ikoniska subversionerna av bildspråk var den rosa triangeln som användes i nazistiska koncentrationsläger. Triangeln återtog av queera aktivister för att symbolisera styrka i stället för förtryck men samtidigt alltid påminna om och aldrig glömma det grymma ödet för queera personer under förintelsen. Den svarta triangeln användes för att signalera antisociala beteenden däribland lesbianism.

Historiska konstnärer har ofta använt antik klädsel eller mytologisk identitet för att smyga in referenser till HBTQ+ känslor i konsten. Under antiken hade de inte etiketter på människor som vi har idag. Sanktionerat av historien och av klassisk litteratur fanns friare öppnare attityder mot sexualiteter. Det har tillåtit konstnärer att fokusera på skönheten i den manliga figuren genom att säga att deras homoerotiska verk föreställer antikens *Haidrian* och *Antinous*, *Achilles* och *Patroklos* eller bibelns *David* och *Jonathan*.

²³ [www.acmi.net.au. Early Hollywood and the Hays Code](http://www.acmi.net.au/Early%20Hollywood%20and%20the%20Hays%20Code). <http://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/> (Hämtad 2022-12-04)

Det är viktigt att förstå de queera koderna och den queera estetiken för att förstå de dolda tecken som signalerar kunskap som kan gå förlorad. Genom att förstå queer estetik, queera tecken och symboler kan den queera representationen bli tydligare i musealiceringsprocessen. Både genom att forskare och historiker lättare kan identifiera queera identiteter men även sedan i gestaltning och representation. Genom att förstå den gröna nejlikan eller vad det betyder någon valt att bli porträtterad med en påfågelsfjäder i handen går det att tolka vad personen inte kunnat uttrycka öppet om sin identitet. Stereotyperna uppfattningar är viktiga att förstå för vad de är och går att vända till något positivt som den rosa triangeln. Allt säger något om de queera identiteter som inte kunde uttryckas på grund av lagar och fördömande kulturella värderingar i samhället.

Det är svårt att säga vad en queer estetik är utan att stereotypera någon. Queerness är något som är svårt att beskriva. Det är mångfaldigt. Det är många röster med olika levda erfarenheter och olika åsikter som försöker uttryckas. Estetik förändras med tiden. Det finns många färger i spektret. HBTQ+ konstnärer har inspirerats av deras föregångare. Det finns teman och motiv som dyker upp. Eftersom vi inte ser många bilder som representerar oss måste hitta oss själva och återanvända det bildspråk som finns. Oavsett om det är användningen av en viss färg, symboler eller vissa typer av mode finns de där i vårt DNA.²⁴ Detta kan uppmärksammas i moderna konstnärer som Pierre & Gilles vilka använder antika referenser och symboler för att gestalta queera identiteter i sina verk.

Camp är ett exempel på queerkodad estetik som handlar mycket om symbolik och storslaget överdrivna uttryck, något vi kan se exempel på inom dragshow och artister som Army of Lovers och Lady Gaga. Den amerikanska författaren Susan Sontag hävdar att ”Camp ser allt inom citattecken. Det är inte en lampa, utan en ”lampa”; inte en kvinna, utan en ”kvinna.”²⁵

Eftersom lagändringar under de senaste decennierna blivit alltmer öppna och inkluderande på många ställen i världen skapas möjligheter för queera identiteter att vara mer öppna och fria. Queerkonstens värld blir alltmer öppen, djärvare, starkare och mer mainstream vilket betyder att det finns allt mindre behov av kodade symboler i queer konst, eftersom de i huvudsak, var där för att skydda människor. Men ändå, om man tittar noga, finns det fortfarande referenser och spår av dessa hemliga koder och estetik. Queera symboler, estetik och hemliga språk är en del av många sätt att spåra och lista ut vilka historiska personer som

²⁴ National Galleries of Scotland. *The Queer Code: Secret Languages of LGBTQ+ Art*. <http://academy.artexplora.org/en/the-queer-code-secret-languages-of-lgbtq-art/> (Hämtad 2022-12-04)

²⁵ Susan Sontag. *Notes on Camp*. http://monoskop.org/images/5/59/Sontag_Susan_1964_Notes_on_Camp.pdf (Hämtad 2022-12-04). 4.

levde queera liv och sätt att gestalta och representera queera identiteter. Under sin tid var de nödvändiga och fungerade som ett sätt att uttrycka sin identitet på ett någorlunda skyddat sätt. Nu är de viktiga att förstå för att kunna låta dessa identiteter frodas i en tid där de inte längre behöver vara skyddade och gömda bakom koder. Genom att låta dem vara representerade i museers samlingar och utställningar ger de styrka och representation till de som söker sig själva i representationen.

Att våga kategorisera historiska queera identiteter

Sexualitet och genuspolitik har genom historien skiljt sig från kultur till kultur och förändrats med tiden. Det finns flera historiska personer som är kända för att vara romantiskt och eller sexuellt dragna till sitt eget kön. Dessa påståenden är ofta kontroversiella bland historiker som exempelvis har svårt för att se en stark och inflytelserik person som homo eller bisexuell. Vissa av dessa historiska personer har gjort relativt tydliga uttryck för ett liv utanför heteronormen men deras relationer marginaliseras och omskrivs som nära vänskaper. Queera identiteter som har beskrivits görs ofta så genom förlöjligande som om en queer ledare är det samma som en svag och inte maskulin ledare.

Frågan är om det över huvud taget är viktigt att spekulera i dessa personers identiteter när det var så länge sedan de levde och så svårt att hitta konkreta bevis? Vilka är vi att bestämma med moderna begrepp vilka dessa personer var? Det blir viktigt efterkom det handlar om representation. Om dessa personer, som vi förstår dem idag, hade queera identiteter är det viktigt att visa det. Vi kan förstå det genom fragment som fortfarande finns kvar i historiska källor, vi kan läsa dem genom mer eller mindre tydliga uttryck personer gjort som finns bevarade. Det finns normöverskridande identiteter som förundrat fått plats och förundrat historiker som exempelvis den könsväxlande Lasse Maja (1785–1845) vars självbiografi en gång var Sveriges mest lästa bok efter bibeln och vars äventyrliga liv med tiden censurerades och kritiserades för sitt normkritiska leverne. Drottning Kristina (1626–1689) som periodvis beskrivits som bisexuell, lesbisk och hermafrodit. För att stilla debatten kring Kristina öppnades hennes grav 1965 i syfte att undersöka eventuella intersexvariationer. Försöket visar både det övergrepp mot gravfriden för att stilla forskares nyfikenhet men även att de inte kunde utläsa något av hennes kvarlevor som tyder på tidens teori om hennes queera identitet.²⁶

²⁶ Jens Rydström & David Tjeder. *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria*. 2021. 193.

Historikerna Sara Edenheim och Heather Love menar att intentionen att skapa upprättelse för queera identiteter genom historieskrivning är dömt att misslyckas och riskerar att cementera hegemonisk normalitet genom att låta marginaliserade gruppers berättelse vila på återberättade och återskapade förtryck. De menar att det finns en risk att forskningen fastnar i sitt behov av bekräftelse genom att skriva hjältesagor som på något sätt är menade att motverka de berättelser som gav upphov till marginaliseringen och förtrycket. Love menar att en genealogisk undersökning enligt Michel Foucaults modell undersöker identitetskategorier och i stället för att ta dem för givna beskriver hur maktdiskurser skapas och vidmakthålls. Genusvetaren Sam Holmquist använder det genealogiska perspektivet i sin analys kring gränser mellan normativitet och icke-normativitet skapas, upprätthålls och fungerar genom representationer.²⁷

Det är problematiskt att fokusera på de eller det som avviker från de moderna heteronormativa idealen i stället för att belysa de normativa idealen och de kontexter de skapas i. De uttryck som i modern tid uppfattas som avvikande förstås då som om de alltid har stått utanför normen. Samtidigt återskapas heterosexualitet som en evigt förekommande norm.²⁸

Hur man pratar om olika grupper förändras genom tiderna. Det är något vi hela tiden får ha med oss. Benämningar som gjorts förut kan idag ha problematiska konnotationer eller vara begrepp som inte längre känns bra att använda. En av mina informanter tror att kategoriseringar vi använder idag kan upplevas föråldrade om 20–30 år. Min informant berättar att de utfår från att personer de intervjuar själva benämna vad de kallar sig själva och vilken grupp tycker de anser sig tillhöra. För att kunna hitta materialet i våra samlingar måste vi ha klassificeringar och där menar min informant, ”blir vi då kanske lite fyrkantiga”. Historiskt har ”homosexuell/homosexualitet” använts som paraplybegrepp för andra grupper vilket idag skulle kanske skulle benämnas som queer. Det är ett problem som museer idag tampas med. Med en samling på 1,5 miljoner föremål behövs klassificeringar på föremålen för att de ska gå att hitta. Har man inte gjort några klassificeringar försvinner det i mängden. Människor ska själva få bedöma hur de vill bli omtalade. Men samtidigt måste vi ha ett system där vi kan hitta det. Annars blir inte dessa grupper representerade.²⁹

När det gäller historiska källor blir det invecklat. Min informant beskriver historisk person där han med sina queera glasögon tycker att det är ett självklart fall där någon troligtvis var

²⁷ Sam Holmquist. *Att skriva transhistoria*. 2016. 25–26.

²⁸ Pia Laskar. *Den utställda sexualiteten: Liten praktika för museers förändringsarbete*. Stockholm. 27.

²⁹ Informant 7. 2022-01-12.

homosexuell. De har inga uppgifter som säger att han verkligen var homosexuell. ”Det där är något man, varje gång man använder materialet, får ta ställning till”, menar min informant. Vi kan inte sätta en etikett på en människa när vi inte riktigt vet. Men det finns ingenting som säger att man inte kan säga att det skulle kunna vara så här. Man kan säga att något indikerar men måste vara väldigt noga med att inte säga att det VAR så för det kan vi inte 100% veta. Nästan aldrig kan man påstå att det verkligen är så. Ibland får man lämna det där. ”Vi kan inte riktigt säga när vi inte har några exakta bevis.”³⁰

Vi måste kunna belysa dessa genom representation. Vi måste kunna se oss själva i vår samtid men lika viktigt är det att kunna se oss representerade i historien. Kan vi inte se oss själva speglade i historien tyder det på hur oviktiga vi ansetts vara.

³⁰ Informant 7. 2022-01-12.

DEN QUEERA MUSEALISERINGSPROCESSEN

Heteronormativa ordningar, förgivettaganden och normer gör att queera identiteter marginaliserats i samhället vilket skapar sociala och kulturella normer som kan påverka varför queer representation är underrepresenterad eller helt saknas i museers samlingar. Heteronormativ eller queer performativitet skapar föreställningar om personer eller föremål i samlingarna. Den skam som finns bland anhöriga eller historiker som valt att ignorera klara tecken eller antydningar om liv utanför den heterosexuella hegemonin. Den skam som uppstår av att inte finnas representerad i samlingar, att inte kunna se sig själv i samband med historiska personer och kulturer. Queerteoretiska forskare undersöker hur sexuella normer skapas, fungerar, ifrågasätts och upprätthålls. Relevant för min undersökning är hur synen på genus och sexualitet förändrats historiskt. Sexualitetens relation till föreställningar och normer kring genus samt hur makt kopplas till dessa.³¹ När nya vetenskapliga perspektiv som exempelvis queer- och genusteorier, intersektionalitet, eller dekoloniala teorier ställer nya frågor och producerar nya svar skapas kriser och motstånd bland företrädare för de gamla berättelserna och perspektiven.³²

Bristen på metodik bland historiker har fått mycket kritik. Jens Rydström, professor i genusvetenskap och David Tjeder fil. dr i historia betonar vikten av att använda flera perspektiv och menar att svenska historieböcker ofta är genusomedvetna och att den genushistoria som har skrivits dessutom ofta bortser från andra maktförhållanden som påverkat människors liv och samhället i stort. Historiker som försöker förstå komplexiteten i tidigare sociala världar genom fragmentariska källor tenderar att vara skeptiska till relevansen av att tillämpa dagens forskningsmetoder till dessa världar. De ser kritiskt på att beskriva historien som ett mörker vi kommit ut från eftersom det är den typ av historieskrivning som genom historien använts för att legitimera den rådande härskande normens maktposition. Det är mestadels de heteronormativa (vita) CIS människans tankar, handlingar och organisationer som får störst utrymme i historieskrivandet. Författarna menar att bortsett från undantagspersoner som Drottning Kristina och en handfull andra finns det risk att man får en uppfattning om att Sverige genom historien varit uteslutande befolkat av män.³³

Det finns en motsättning mellan en värld som är flytande, komplex och rörig och forskningsmetoder som syftar till att förenkla och förtydliga den världen. Forskning bör organiseras kring den jämförande analysen av kulturella praktiker och hur de kan ses fungera

³¹ Fanny Ambjörnsson. *Vad är Queer?* 2016. 33.

³² Pia Laskar. *Den utställda sexualiteten: Liten praktika för museers förändringsarbete*. Stockholm. 96.

³³ Jens Rydström & David Tjeder. *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria*. 2021. 11–13.

materiellt såväl som symboliskt genom studier av historiska källor. Detta har bland annat gjorts på Historiska museet i Stockholm där konstnärer var inbjudna att inspireras av samlingarna och forskningen samt skapa nya verk i projektet *History Unfolds* (2016–2017).³⁴

Oavsett om det handlar om kulturhistoria, politisk historia eller socialhistoria har metoder och teorier avgörande inverkan på hur humaniora förstås och uttrycks samt den bild som kommuniceras. Metoder och teorier är sättet vi studerar ett fenomen formar och kanske även bestämmer den kunskap vi får om det. Metoden och teori är integrerat kopplad till hur vi har gått till väga att studera dessa fenomen. Metod är inte bara en fråga om teknik men bestämmer även sättet man ser resultaten.³⁵ Valet av metod och teori i skapandet av samlingar och utställningar har en stor betydelse för musealiseringsprocessen och vad som blir representerat.

Att queera historiebeskrivningen

Hur kan man queera historieskrivningen i musealiseringsprocessen? En metod är att läsa mellan raderna för att förstå vad som ligger dolt i det som inte skrivits ut. En av mina informanter arbetar som historiker på Holocaust Memorial Museum i Amerika. Innan Nazisterna kom till makten i mars 1933 var Berlin hem för ett levande gaysamhälle. Under nazismen fördes en våldsam kampanj mot homosexualitet. Mer än 100 000 män arresterades för att ha brutit mot Tysklands *paragraf 175* mot onaturlig oanständighet bland män. Under denna tid krävdes ofta inga bevis för att döma en individ. Vissa skickades till koncentrationsläger och utsattes för hårt arbete, grymhet och till och med medicinska experiment i syfte att ”bota” dem. Min informant arbetar med att ”läsa mellan raderna” när han undersöker dokument och den personliga egendom som beslagtats när personer greps. I polisregister som noterar att personen greps i damkläder kan han förstå att det antingen handlade om crossdressing eller möjligtvis en transidentitet. I sådana exempel försöker han att inte tilldela en specifik identitet eftersom han kanske har fel - eller att kanske den personen inte skulle använda den definitionen av sin identitet. I stället försöker han beskriva handlingar/utseende och låter läsaren själv fundera över vad informationen kan säga om personen.³⁶ I mina observationer av museer och utställningar har jag sett att behovet att läsa mellan raderna är stort. I polismuseets utställning av gamla foton var det en mening som nämnde i förbigående att en person hade sex med män medan Hallwylska museet hade uttalat queert innehåll i sin tillfälliga utställning om bögar.

³⁴ historiska.se. *History Unfolds*. <http://historiska.se/history-unfolds/> (Hämtad 2023-01-04).

³⁵ Faire, L, S Gunn, & L Faire. *Research Methods for History*. 2nd ed., Edinburgh. 2016. 1–4.

³⁶ Informant 4. 2022-09-21.

Min informant som är professor i genusvetenskap anser att hans metod för att spåra queera identiteter är ganska enkel, men tidskrävande. I Statistiska Centralbyråns Arkiv studerade han de underlag för brottsstatistik som varje domstol skickade in till Svea hovrätt och som Svea hovrätt sen ordnade länsvis och sammanställde. På det sättet kunde han se var det fanns åtal för brott mot 18 kap. 10 § Strafflagen 1913–1944. För rättsfall mellan 1880 och 1913 gick han igenom alla årgångar av publikationen Polisunderrättelser, som hade notiser om personer som var efterlysta, fällda i domstol eller lössläppta efter fängelsestraff. Sen hade han två ingångar till rättsfallen. Den ena kallar han ”Sexual Practice” där han fokuserade på hur de åtalade personerna hade organiserat sina liv och lyckats leva ut sin sexualitet trots omgivningens fördömanden, och en annan ingång där han fokuserade på hur rättspraxis förändrades (strafflängden minskade successivt men fler blev straffriförklarade och bedömdes vara i behov av vård). Han menar att det är svårt att veta exakt vad som rörde sig i de åtalade personernas huvuden, men ibland förekommer brev eller ”självbiografier” i samband med rättspsykiatriska utlåtanden där man i alla fall får en uppfattning om hur de ville förklara sitt beteende inför myndigheterna.

Hur mycket kan man som forskare läsa ut av arkivkällor för att förstå de individer som undersöks? Där menar min informant att det handlar det väl om hur ”rik” källan är. Finns det brev som används som bevis? Hur ”öppna” är de i polisförhören. Oftast fokuserar polisförhören på konkreta handlingar - förekom penetration, var det i samförstånd (dvs skulle båda dömas?) etcetera, medan rättspsykiatriska utlåtanden fokuserade mer på individernas psyke. Alla dessa rapporter är genomsyrade av maktutövning och det gäller att läsa med empati och fantasi för att närma sig hur personerna kan ha tänkt. Och ödmjukhet. Vi VET ju inte hur de egentligen tänkte, möjligtvis vad de valde att berätta för myndigheter eller läkare. Men det är ju också intressant, menar min informant. Och hur skriver man när man inte vet? Min informant menar att det bästa är att skriva att man inte vet, men att vi kan se ett mönster och att det inte var ovanligt att människor betedde sig på det sätt vi har belegg för. Han menar även att vi bör fundera över hur attityderna i samtiden möjliggjorde vissa beteenden och identifikationer och omöjliggjorde andra.³⁷

Normer, ideal och synen på hur man ska vara som människa och leva sitt liv förändras hela tiden. Samtidigt som vi vill belysa och problematisera dessa aspekter är det viktigt att inte applicera vår syn på kön och sexualitet på en annan tids normer och synsätt. Synen på livet, sig själv, sexualitet, begär och längtan har förändrats kring vilka begrepp som finns och

³⁷ Informant 5. 2022-12-31.

vilka ord som används. Ska man få människor att känna sig inkluderade då ska representationen finnas där. När det inte finns så mycket föremål blir det genast lättare om man kan använda foton. Det är lättare att få tag på och det finns mer av. Min informant berättar att när de skapar utställningar försöker de få in nytt material. En av hans kollegor gör just nu en insamling som de hoppas kunna använda i en större utställning inför nästa år. När det gäller alla grupper av minoriteter är ingången till representation genom att vara omnämnd och att komplettera samlingar.³⁸

Hur ska man då gå till väga när man som curator vill skapa en utställning med queera historiska personer? I min egen erfarenhet när jag skapade *Queera representationer i konsthistorien* för Örnsköldsviks Museum & Konsthall 2011, handlar det just om att läsa mellan rader, tyda koder och symbolik. Syftet med min utställning var att visa att queera identiteter alltid funnits och varit representerade i konsten. I kontrast till bilder och föremål skapade från antiken och framåt bjöd jag in nutida konstnärer (internationella och lokala) att visa sina queera representationer i syfte att både skapa kontrast men även för att visa en kontinuitet och ett sammanhang. Bilder på den transsexuella gayikonen Amanda Lepore sattes i kontrast till Jusepe de Riberas porträtt av den skäggiga damen *Magdalena Ventura with Her Husband and Son* (1631), illustrationer av samkönade par från antiken via medeltiden till fotografier från 1800 – talet kontrasterades med homoerotiska motiv av moderna fotografer som visar uttryck för homosexuell kärlek och närhet. Religiösa och mytologiska motiv som har varit återkommande motiv genom konsthistorien fick en modern tolkning. Bruce Webers homoerotiska svartvita bilder av män i fick kontinuitet genom Lina Eidenberg Adamo färgfoton i samma tradition vilka även speglades i Richard McLarens bildserie med Victoria Silvstedt och Anna Nicole Smith, där de experimenterade med lesbisk kärlek och tvåkönsnormen.

När jag gjorde mitt urval av bilder handlade det om att göra research. Jag ville gräva djupare i historien och hitta bilder andra kanske inte tänkt på. Jag läste mellan raderna, följde spåren av koder, symbolik och queer estetik. Jag valde även att undersöka hur jag tolkade bilder. Såg jag en queer tolkning i bilder som kanske inte var menade som queer representation? Vad betyder det när jag som utställningsproducent ser något queert i motiven som en heterosexuell curator kanske inte skulle se med samma perspektiv? Bildserien på Silvstedt och Smith fick med mitt queera perspektiv kanske en djupare mening än det syfte bildserien kan ha haft i den utvecklingstidning den producerades för. Över tio år senare med

³⁸ Informant 7. 2022-01-12.

mer erfarenhet och djupare förståelse kring normer och genus hade jag kanske gjort andra val av bilder och den historia jag valde att berätta.

Queera observationer

Analysen av mina observationer är uppdelade i två linjer. I den första redogör jag för vad jag observerar som queer representationer i museernas arbete. Detta behöver inte nödvändigtvis vara det samma som medvetna försök från museernas sida. Det kan också bestå av representationer som jag kan läsa av. I den andra linjen beskriver jag de medvetna val museerna har gjort och vilka strategier de har valt för att queera historien och sina samlingar. Personer och företeelser ur utställningarna diskuteras sedan vidare i andra underrubriker som belyser problematiken kring insamling och representation av HBTQ+ personer i museers samlingar.

Den större delen av materialet består av Hallwylska museets tillfälliga utställning ***Bögar. Mötesplatser i en förbjuden tid*** (2021 - 2022), eftersom det är en utställning med ett riktat queert tema. De andra utställningar jag refererar till är Polismuseets utställningar; ***Avtryckaren: 150 år av polisfotografi*** (2020 – 2022) och den fasta utställningen ***VI & DOM - en utställning om hatbrott*** vilka fungerar mer som komplement i diskussionen då de inte uttryckligen handlar om HBTQ+ personer på det sätt Hallwylskas utställning gjorde.

Personer som figurerar i Hallwylskas utställning gör det antingen genom att deras berättelse är ett typiskt exempel på situationen, att de genom sina handlingar varit viktiga för utvecklingen i samhället eller vittnar om något i samhället. I det första fallet finns dokument eller etablerad forskning som visar på detta. I det andra fallet ligger fokus på handlingen snarare än personens läggning.

Utställningen var uppdelad i flera sektioner med olika teman och ett antal underrubriker. ***Rum 1. I samhällets ögon;*** Pontus Wikner, *syndigt sex, Sagan om trädet, Vikten av ett ord, uthängd, brev från fängelset, i pressens klor, urval av tidningsurklipp 1902–1909.* ***Rum 2 Överklassens privilegium:*** Rolf de Maré, *Sanatoriets särskilda frihet, De privata festernas Hildesborg, Det fria konstnärslivet i Paris, Långt bort i kolonierna,* ***Rum 3 Möten i staden:*** *De eftertraktade militärerna, På spaning efter brottslig kontakt, Toaletter, Klotter.* ***Rum 4: Platser att söka upp:*** *Middag ute, Badhus och friluftsbad, Ett riskabelt intresse, Med medveten blick, Mötesplatser.* ***Rum 5 Ta plats i konstvärldens bildvärld:*** *filmens första homosexuella undertoner, Satirikern Karl Gerhard, varje kropp en potentiellt homosexuell kropp, Ett homoerotiskt formspråk, Den gränsöverskridande dandyn, Lagligt men med nya risker, Eric Thorsell.* I utställningen blandades kända och mindre allmänt kända namn

betydande för den svenska queera historien med berättelser om betydande mötesplatser och berättelser om de företeelser som formats, med ursprung i förtryck, aktivism och överlevnadsstrategier för de queera kroppar som befolkade Stockholm under epoken som beskrivs. Som besökare hade jag en viss förkunskap och kände redan till vissa namn och platser medan andra uppgifter var nya för mig. Det är svårt för mig att föreställa mig hur en heterosexuell besökare utan förståelse skulle se innehållet i utställningen.

I utställningen *Avtryckaren: 150 år av polisfotografi* fanns bilder, brott och berättelser ur polisens arkiv samt brottsplatsfoton och föremål från uppmärksammade svenska kriminalfall. Utställningen berättar om några av alla de människor som blivit fotograferade av polisen under de senaste 150 åren. Museet återanvänder en stor del anonyma bilder då utställningen ska visa på mängden polisfoton i arkivet och inte lägga fokus på individerna i sig. Några enskilda personer som fått mer bakgrund är ett sätt att visa att de har en historia. En ansvarig curator menar att det inte finns någon direkt koppling till queer representation men tryckt på en stor yta fanns bilder av Carl August Lundström (1862–1915) som under sin livstid utsattes för polisens uppmärksamhet. Bilderna visar honom i klänning och i bildtexten står det att han bland annat lurat män som köpt sex. Den fasta utställningen *VI & DOM - en utställning om hatbrott* handlar inte uttryckligen handlar om HBTQ+ personer men om hatbrott där vissa av de representerade offren tillhör HBTQ+ Spektrumet genom bilder och texter som berättar deras upplevelser av hatbrott. Hatbrottet är en ramberättelse som lyfter fram diskursen om normen och vad som är avvikande. Jag upplever att utställningen om än med goda intentioner befäster utanförskap och tankar på kamp och lidande när man tänker på HBTQ+. De personer som representerades i utställningen blev *det andra* där den vita heteronormen fanns väl befäst och närvarande genom känslan av *othering* i det som fanns representerat.

Musernas medvetna val och strategier

Hallwylska museets samling består av föremål Wilhelmina von Hallwyl (1844–1930) valde att inkludera i sin donation och den utökas inte aktivt. Det finns en supplementsamling, men det som ingår i den måste knyta an mycket starkt till den ursprungliga samlingen för att anses relevant för Hallwylska. Museet anordnar stadsvandringar som bland annat utgår från museiarbetaren Bengt Claudelins dokumentation från urinoarer och i utställningen fanns dokumentationen representerad i form av en återskapad urinoar. Material kring Rolf de Maré och hans vän Bengt Häger (1916–2011) förekommer i museets podcast med flera avsnitt (*Bekantskap sökes, Den mångsidige Rolf de Maré, Svenska baletten – unga, djärva och nydanande*). Hallwylska museet har i samband med utställningen skapat publikationen

Vänskaper – Rolf de Maré och hans krets. (2021) skriven av Erik Näslund. Vidare arbetar museet med queer representation genom att exempelvis arrangera programpunkter som *Queera arkiv för en långt avlägsen framtid* i ett försök att adressera frågor där museet inte kan föra hela talan utifrån deras ämnesfält. När föremål i museets begränsade samling inte kan driva samtalet själv fungerar gästande talare som medium att utveckla diskursen kring frågor som museet vill vara med att driva. Det är en metod som museet ofta använder även i andra ämnen de använt som tillfälliga utställningar. Museet har som strategi att knyta extern kompetens till utställningsprojekt generellt för att snabbt kunna ta sig an ämnen. I det här fallet har de curerat utställningen tillsammans med Jonas Gardell (författare som under sin karriär gjort djuplodande research om homosexuellas villkor) och Jon Voss (förlagschef QX). De har också tagit in kunskapsstöd från Jan Göransson (Svenska Filminstitutet), Patrik Steorn (Göteborgs konstmuseum), Erik Näslund (tidigare chef för Dansmuseet och författare till flera publikationer om Rolf de Maré) samt Johan Falk (privatperson som dokumenterat träffpunkter i Stockholm). Museet har lutat sig mot dessa externa experters kunnande. De har även kompletterat med egen efterforskning i sitt arkiv, riksarkivet, stadsarkivet, arbetarrörelsens arkiv med mera. I och med att berättelsen är idéburen var det en utmaning att hitta föremål till utställningen för att skapa en tillräcklig tredimensionalitet. Ett föremål ska inte bara illustrera utan bära en berättelse. Det var mycket dokument och text som var bärande i det här fallet, men utställningsformen ger att man också behöver föremål som tar plats i rummet. Det var en utmaning att hitta en form som gjorde att utställningen inte kändes tyngd av textmassan. De valde att helt fokusera på perioden då samkönat sex var uttryckligen olagligt för att få en mer koncentrerad berättelse som gjorde materialet rättvisa.³⁹

Polismuseet är en del av polisverksamheten. De arbetar med att bevara och undervisa. Museet arbetar alltid aktivt med att inkludera HBTQ+ personer och följer polismyndighetens riktlinjer för sådant. Museet har riktade utställningar som exempelvis vandringsutställningen *Rätten att vara jag* som handlar om HBTQ+. Det är en intern utställning för att belysa huvudsakligen transpersoners situation i möte med polisen. Utställningen *Vi och dom* handlar om hatbrott och där finns HBTQ+ personer representerade.⁴⁰ En av mina informanter på polismuseet arbetar som utställningsproducent. Hon menar att de generellt tycker det är viktigt med samhällsrepresentation. I polisens arkiv finns det enligt henne, relativt sett

³⁹ Informant 2. 2022-03-25.

⁴⁰ Informant 3. 2022-03-25.

jämfört med andra arkiv, mycket material om HBTQ+ personer. Polismuseet arbetar aktivt med att inkludera HBTQ+ personer men min informant menar att det alltid går att göra mer.⁴¹

Det queera livet - en fråga om klass

Rolf de Maré (1888–1964) var en svensk konstsamlare, ledare för den svenska baletten i Paris (Les Ballets Suédois), grundare av världens första museum för dans i Paris (1933) och grundare till det första modemagasinet för män, *Le Monsieur* (1919), samt dotterson till Wilhelmina von Hallwyl. de Maré var öppet homosexuell under en tid då homosexuella handlingar var olagliga och straffbara. Även om samhället i stort var emot homosexualitet hade familjen inget problem med hans sexuella läggning. Medier som exempelvis tidningen *Fäderneslandet* ägnade sig åt uthängning och personförföljelse av de Maré och hans vänner. Till skillnad mot många andra manliga

Figur 2. Detalj ur: Rolf De Maré porträtterad av Nils Dardel, 1914, Hallwylska museet. Public Domain. No rights reserved.

homosexuella i staden hade de Maré en dubbelt privilegierad ställning. Acceptansen från familjens sida gjorde det möjligt för honom att leva sin sexualitet öppet utan att behöva förtränga sin identitet. Även om homofobi fanns inom alla samhällsklasser hade de Maré större möjligheter till mobilisering och frigörelse än andra homosexuella i lägre samhällsklasser. Han hade exempelvis råd att resa till Paris där homosexualitet inte var olagligt och skapa sig en fristad.⁴² Rolf de Maré finns representerad i museet bland annat genom hans porträtt målat av Nils Dardel i rökrummet.⁴³ Hans relation med Dardel omnämns i museets reguljära visningar, och museet har även tematiska visningar (sedan 1990-talet) där de diskuterar hur det var att avvika från normen under sekelskiftet 1900, där de Maré utgör ett exempel på queer representation i museets samling.

⁴¹ Informant 6. 2022-03-25.

⁴² Hallwylska Museet. *Under ytan vid sekelskiftet: för högstadiet och gymnasiet*. 10.

⁴³ Hallwylska Museet. *Under ytan vid sekelskiftet: för högstadiet och gymnasiet*. 9.

Carl August Lundström (1862–1915) fanns representerad i Polismuseets utställning genom foton ur museets samlingar av signalementsfoton och visitkort. Bilderna på Lundström gjorde mig intresserad att veta mer. Utställningen gav mig ingen information om varför denna person var klädd i klänning på bilderna. Efter mitt besök bedrev jag egna efterforskningar och hittade av en händelse snabbt Lundström i Stockholms stadsarkiv Stockholmskällan. Lundström är omskriven i flera texter med transtema som jag senare kom att läsa. I förhållningsprotokoll (1886, 1896, 1889, 1891, 1893, 1896 och 1898) står det att Lundström erbjudit två korpraler ”onaturlig könsbeblandelse” samt tillhörde de ”lättjefulla yngre manspersoner” som ”förfallit till att blifva yrkesslynglar och pederaster” och

Figur 3. Carl August Lundström fotograferad av Liljedahl ca 1886 - 1898. Stockholms stadsarkiv. Överståthållareämbetet/Polisärenden 3, Kriminalavdelningen/F XI b

”uppträdt i Humlegården i af starka drycker berusadt tillstånd och iklädd fruntimmerskläder”, ”vid många tillfällen uppträdt i fruntimmerskläder och derunder på onaturligt sätt tillfredställt andra manspersoners könslusta”.

Det som går att läsa ut av protokollen visar bara fragment av Lundströms person: att Lundströms låg med män, ibland klädde sig som kvinna och inte hade något emot att uppfattas som kvinna. Det säger nästan ingenting om hur Lundström tänkte kring sin kropp och identitet eller hur Lundström upplevde händelserna.⁴⁴ I Stockholmspolisens arkiv av signalementsfotografier 1869–1920 är Lundström kategoriserad som *Dräng*, *Betjänt*, *Barberarbiträde*, *tjuv* och *runkare*, med kommentaren ”Brukar uppträda i fruntimmerskläder”.⁴⁵ Om det inte var för de beslagtagna visitkortsfotografierna i samlingen skulle vi inte veta hur Lundström såg ut.⁴⁶ Lundström är ett intressant exempel som visar hur lite fragmenten säger om en person när man som historiker vill forska och förstå de spår som finns av queera historiska identiteter. Jag har försökt att ta reda på mer om Lundström för att se vad som hände efter polisens anteckningar. Hur levde Lundström ut resten av sitt liv?

⁴⁴ Sam Holmquist. *Att skriva transhistoria*. 2016. 43–45.

⁴⁵ Stadsarkivet. *Carl August Lundström*. <http://sok.stadsarkivet.stockholm.se/Databas/stockholmspolisens-spaningsfotografier-1869-1920/Visa/carl-august-lundstrom/17096?sidindex=623> (Hämtad 2022-12-19)

⁴⁶ Stockholmskällan. Carl August Lundström. <http://stockholmskallan.stockholm.se/post/29996> (Hämtad 2022-12-19)

Glappet mellan det sista polisprotokollet och Lundströms död är 17 år. Fortsatte Lundström att använda kvinnokläder? Fungerade det enbart som ett sätt att utföra handlingar som fördömdes av lagar eller var det en djupare rotad del av identitetsskapande? Berättelsen om Lundström fick aldrig något slut i min forskning. Jens Rydström som skrivit om Lundström har i flertalet böcker queerat historien genom att söka bland fragmenten i våra arkiv. Det är en påfrestande process där spåren kan vara tvetydiga och inte ger en komplett bild av personen.

Innan de moderna begreppen fanns var det omöjligt att kunna identifiera sig med dem. Genusvetaren Sam Holmquist menar att vi måste kunna ta dessa identiteter på allvar och diskutera dem på ett nyanserat sätt samt kunna tala om historien på vårt eget sätt med vårt nutida sätt att förstå den. Begrepp som man och kvinna har andra konnotationer nu än hur de förstods på 1800 talet. Det fanns olika anledningar att en individ valde att klä sig i attribut som tillskrivits det motsatta könet än det som tilldelats vid födseln. Det kunde handla om att vilja studera, kunna arbeta med något som tillskrivits det motsatta könet men det kunde även handla om något djupare där en person möjligtvis skulle ha identifierat sig som transperson.⁴⁷

Skillnaden mellan Hallvylska museets exempel Rolf de Maré och polismuseets Carl August Lundström belyser de olika möjligheter att leva sina queera liv som de olika klasstillhörigheterna hade. Även om de båda upplevde fördomar, förtryck och utförde handlingar som var olagliga hade de Maré möjlighet att söka fristad i Paris medan Lundström var jagad av lagens långa arm. de Maré kan genom sina handlingar beskrivas som en hjältehistoria genom sin öppenhet och lever kvar genom sina betydande livsverk medan Lundström blivit ett återkommande exempel på utanförskap, lidande och överlevnad i en tid då deras handlingar var olagliga.

Att våga lämna spår i snön

Många HBTQ+ personer brände sina brev och förstörde spåren av det queera livet, antingen för att skydda sig själva men även de sina från socialt stigma. Det krävdes mod att efterlämna spår och att ta plats i arkiven med sin egen berättelse. Det är få personer som efterlämnat tydliga spår på sin queera identitet. Vem vågar att lämna sina minne och arv i institutioners händer? Min informant på Nordiska museet menar att det nog är varierat över olika samhällsklasser. Generellt tycker han sig kunna se att personer som är vana museibesökare, ofta en medelklass, har lättare för att ta till sig vad museer arbetar med än de som kanske inte har för vana att besöka museer. Det blir ett längre steg där ibland. Dom finns representerade

⁴⁷ Sam Holmquist. *Att skriva transhistoria*. 2016. 25.

men min informant märker i arbetet att man får förklara lite mer om hur det går till. Ibland går museer ut med uppmaningar om insamling av föremål eller berättelser kring ett visst tema. Men när det gäller allinsamling är det inte alltid museer vet vad för bakgrund personer har. Det beror på vad de själva berättar.⁴⁸

Den svenske filosofen **Pontus Wikner** (1837–1888) fick ett stort utrymme i Hallwylska museets utställning om bögar. Hans texter och berättelse fick liv i det inledande rummet. Materialet bygger på hans dagböcker och skriften *Psykologiska självbekännelser* (1971) som han testamenterade till Uppsala universitet medicinska fakultet under föreskriften att materialet inte skulle publiceras under hans fru och söners livstid men sedan publiceras och hans namn *inte förtigas*. I sina självbekännelser skriver Wikner om sin övervägande homosexuella läggning i en uppriktig skildring samt det lidande och de komplikationer attityden kring hans sexualitet frambringat. I texten vädjar han till läkare och lagstiftare om hjälp och barmhärtighet till

Figur 4. Pontus Wikner. Bohusläns museum
Objektid: UMFA55593:0004

hans bröder samt en förhoppning om att kristendomen med sin syn på homosexualitet skall vara död. Han kunde spåra sin homosexualitet tillbaka till 8 års åldern när han för första gången blev kär i en annan pojke. Vid 17 års ålder fann Jesus i vars armar han ville bli innesluten. I Jesus såg han en homosexuell förebild.⁴⁹ I kristendomen var Jesus som ”på ett särskilt sätt älskade Johannes”⁵⁰ det enda som kom hans homosexualitet till mötes. 1877 kom han ut till sin fru samt lät henne ta del av hans självbekännelser som visade stor förståelse och tolerans.⁵¹

Torsten S:son Frey vid Uppsala universitet ser Wikners självbekännelser som en gripande skildring av en homosexuell mans kamp med och mot sina känslor. Han menar att även om vi kommit en god bit på vägen sedan Wikners tid finns det fortfarande många fördomar och intolerans gentemot HBTQ+ personer. Hans förhoppning är att Wikners texter kan erbjuda

⁴⁸ Informant 7. 2022-01-12.

⁴⁹ Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971. 5–18, 56.

⁵⁰ Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971. 8.

⁵¹ Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971.10.

förståelse och skänka tröst till likasinnade.⁵² Wikner bevarade sina anteckningar för eftervärlden för det värde hans erfarenheter kan ha ur psykologisk synpunkt. Han menar att han redan stått inför Guds dom och inte bekymrar sig över människors fördömande av hans natur. Wikner anser att han kämpat och lidit för mycket för att ha gjort det enbart för egen del. Han skriver att han måste ropa från sin grav om ”nåd för mina bröder”.⁵³

I exemplet Pontus Wikner kan vi se någon som varit tydlig med att lämna tydliga spår om hur han såg på sig själv. Lagstiftning och kulturella normer tvingade människor som Wikner att spela en dubbel roll. Wikners vänner var oroliga att det skulle finnas komprometterande information i hans dagboksanteckningar.⁵⁴

”Mitt största lidande ligger däri, att jag med en känsla, som hos mig med sin innerligt och ljuvt, finner mig vara ställd i strid med hela världen, med hela den Kristliga kulturen”⁵⁵

”Nödvändigheten att i att i en given situation spela två roller. Den äkta, med personligheten överensstämmande, och den främmande som det sociala trycket framtvingar”⁵⁶

Behovet av mötesplatser i en förbjuden tid

I Hallwylska museets utställning om bögar skildras behovet av mötesplatser för marginaliserade grupper. Museet har fått frågor om varför de endast lyfter mäns mötesplatser, vilket beror på det material som finns i deras arkiv. Stockholm var en stad med flera platser som gjorda för normkritiska aktiviteter i skydd av mörkret. Berzelii Park, Nybrokajen och Kungsträdgården fungerade med sin sparsamma belysning som en plats där manliga homosexuella kunde mötas. Soldater, flottister och hästgardister sökte sig till dessa platser och i sina stiliga uniformer var de mycket populära bland herrarna. På grund av de låga lönerna var prostitution ett sätt för soldater att dryga ut sin inkomst. Soldater som valde att prostituera sig till andra män identifierade sig ofta som heterosexuella. Sexarbetarna träffade kunder på gatorna och i stadens urinoarer där kontaktannonser och sexuella anekdoter klottrades längs väggarna. Bland urinkurer, parker, badhus och kafémiljöer formades en subkultur för de som bodde trångt och saknade privata rum. Under 1830-talet beordrades konstaplar att övervaka urinoarerna vid Nybroplan för att hindra verksamheten. Omgivningen

⁵² Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971. 12–13.

⁵³ Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971. 84–85.

⁵⁴ Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971. 113.

⁵⁵ Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971. 39.

⁵⁶ Pontus Wikner & Lechard Johannesson. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971. 97.

var relativt medveten om att soldatprostitution förekom. En adelsdam på Karlavägen roade sig i början på 1900-talet med att studerade den homosexuella sexhandeln. ”Med sina väninnor satt hon, i en nedsläckt våning, och spanade på aktiviteten utanför”.⁵⁷ Exemplet visar att homosexualitet som företeelse något gemene man var medveten om. Tidningar publicerade artiklar om problem med den manliga prostitutionen och normöverskrivande identiteter i kvinnokläder.⁵⁸

I utställningen fanns en återskapad urinoar med klotter som nedtecknats av Hallwylska museets Bengt Claudelin. Han hade en stor plats i Wilhelminas von Hallwyls katalogiseringsprocess. På sin fritid dokumenterade han klotter på offentliga toaletter. Urinoaren var ett oväntat och uppseendeväckande inslag med återskapat klotter av penisar, sexuella anekdoter och kontaktannonser som belyser en subkultur med lång historia som fortfarande lever kvar som företeelse bland homosexuella som antingen besöker dem av samma nödvändighet som då eller för spänningen av det anonyma mötet med kravlöst sex. Inslaget kan skapa en stereotyp bild av den homosexuella mannen som en mystisk och smutsig person men kontexten museet valde att presentera fenomenet förklarade behovet av mötesplatser samt hur det kom att bli en passande plats för behovet.

Hur sparar vi queera berättelser och föremål?

Det finns flera initiativ som skapats för att möta upp bristen på queer representation i museala sammanhang och historieberivning. I de flesta fall handlar det om aktivism med liten eller ingen budget. Hallwylskas Claudelin fritidsföreteelse att dokumentera urinoarklotter är en form av aktivism. Han såg en betydelse i klottret som han på eget initiativ valde att dokumentera. I Sverige finns initiativ som ***Queerrörelsens arkiv och bibliotek***, ***Arkivet Rosa***, ***Rosa brus*** och ***Unstraight museum***. De senaste åren har nischade böcker med queera ämnen givits ut som tyvärr trycks i liten upplaga och sällan eller aldrig får den genomslagskraft i bruset som kommersiella heteronormativa historieberivningar. Ansvaret ska inte behöva ligga på initiativ från aktivism att visa normkritisk historieberivning.

Polismuseet försöker spara föremål som rör hatbrott. Men dessa brott är oftast så kallade föremålsfattiga brott men då finns alltid berättelser i utredningar och liknande. ***Vi och dom*** finns även som vandringsutställning samt som skolmaterial. Att konstant vara lyhörd och se till att samla in föremål som har kopplingar till vårt moderna samhälle gör att man även får in

⁵⁷ Hallwylska Museet. *Under ytan vid sekelskiftet: för högstadiet och gymnasiet. 10–11.*

⁵⁸ Stockholmskällan. *18-årig tjuv i kvinnokläder.* <http://stockholmskallan.stockholm.se/post/30447> (Hämtad 2022-12-20)

föremål kopplade till HBTQ+. Men Polismuseet driver även riktade insatser i samband med polisens arbete.⁵⁹

Min informant som arbetar med insamling på Västerbotten museum anser att medskapande metoder är ett bra arbetssätt för att komplettera museers samlingar eller brist på kunskap. Medskapande metoder kan beskrivas på flera sätt. Min informant beskriver det som ett samarbete och att överlämna mer eller mindre beslutsmakt till exempelvis föreningar, Communitys, gräsrotter, privatpersoner eller referensgrupper. De fungerar som experter inom det ämne de lever i eller arbetar med. Kunskap som kanske inte finns inom museet. Medskapande metoder kan bland annat handla om att överlämna beslutsmakt från institutionen till utvalda personer, referensgrupper eller dylikt. Att låta personer utanför museet vara med i viktiga delar av processen, ha inflytande på beslut och tillvägagångssätt. Eftersom HBTQ+ frågor fortfarande ligger utanför majoriteten är det svårt för majoriteten att förstå dessa frågor fullt ut. Min informant tror att det är bra att institutionen tar hjälp av de som lever frågorna för att berätta om dem. Vidare föreslår min informant på Västerbotten museum att ett angreppssätt kan vara att titta på föremålssamlingar och exempelvis välja ut tio föremål. Med hjälp av en queer referensgrupp och forskare inom genus och sexualitet vända och vrida på föremålen fylla på med fler berättelser, aspekter och perspektiv. Föremålen i samlingar har ofta ganska lite kontext eller information kopplat till sig, och när det finns information är den ofta normföljande eller placerar föremålet i en normföljande kontext. Genom att fylla på ett föremåls kontext med queera aspekter kan föremålen ses som och användas i queera sammanhang. Föremålen kan användas för att gestalta berättelser om rådande normer och hur normer utvecklats till vad de är idag. Det handlar om vad man vill berätta och vad ett föremål kan berätta. En heterosexuell CIS person har troligtvis svårt att förstå den betydelse ett queert föremål kan ha i samlingar.

Min informant menar att ett föremål kan vara ett queert föremål genom att ha medverkat i en queer händelse. Ett konkret exempel på det menar min informant är en transflagga som finns bevarad i Västerbotten museums samlingar. Flaggan kommer från en person som med undantag för svenska flaggdagar, har transflaggan hissad varje dag. Hon byter ut flaggan en gång om året. Det vackra med föremålet är den radikala historien som berättas. Den är laddad med rättighetskamp, stolthet och vardag i en av Västerbottens byar samt hennes personliga berättelse. Den är sliten av både det västerbottniska vädret men även hennes personliga kamp⁶⁰.

⁵⁹ Informant 3. 2022-03-25.

⁶⁰ Informant 1. 2022-04-29.

Hur normer skaver

Exempel ur mina observationer visar hur museers representation av queera berättelser omvandlas till en viss typ av berättelser som visar att normer som skaver. De berättelser som skildras handlar om undantagen från normen. Det är personer som levt privilegierade liv som Rolf de Maré och Pontus Wikner som hade privilegiet och den personliga styrkan att på något sätt påverka sin samtid eller vår framtid genom sina handlingar som kontrast till dessa hjältesagor finns personer som Carl August Lundström som skildras genom kalla anteckningar i polisförhör där fokuset på handlingar säger väldigt lite om personen det berör.

Kontrastpar skapas genom att ställas mot varandra. De formar varandra som motsatser. Vilka ord används vid beskrivning? Hur beskriver och befäster man normen i gestaltning av historien? Vilka signalord används och vilka konsekvenser har de för den queera representationen? Vi blir en identitet genom spegling i andras blickar. Uppfattningar om vad som finns, vad som är normalt eller accepterbart skapas genom kunskap. När museer inte visar andra identiteter än heteronormativa (vita) CIS⁶¹ identiteter som följer de normer kring genus som skapats bildas ett utanförskap för alla marginaliserade identiteter som exkluderats.⁶² När queer representation handlar om undantagsmänniskor skapar det en bild av vad det är att vara HBTQ+. Aktivism, lidande och färgglada parader är bilder som dyker upp i mina tankar. Min observation på Stockholms stadsmuseum visar exempel i sin fasta utställning om staden i ett historiskt perspektiv, på hur det queera reduceras till representation av queer aktivism vid ockupationen av Socialstyrelsen 1979, HIV och manlig prostitution. Det är betydande händelser i historien med det ger en stereotyp bild av det queera genom gestaltningen av lidandet och kamp. Väldigt lite av vardagslivet blir del av den queera representationen. Var är alla "svenssonbögar" som inte levde ett glamouröst liv i färd eller inte blev anhållna och straffade? Det måste ha funnits men spåren är få. Det är svårt att finna dem i arkiven. De exempel som lyfts fram befäster och skapar en annan form av marginalisering. Något som är viktigt att ha i åtanke när museer skapar queer representation är att inte bara belysa de svårigheter som HBTQ+ personer gått igenom men även fira firandet av queera identiteter genom representation av queer kärlek, glädje och lycka. Den queera lyckan kommer från årtal av lidande och kamp. Men det finns så mycket med som skapar den hela figuren av en queer person. Vardagen, svenssonlivet, att vakna upp och utföra dagens bestyr som vilken annan människa som helst.

⁶¹ En CIS person har en könsidentitet som matchar deras kön som tilldelats vid födseln. En person vars kön tilldelades man vid födseln och identifierar sig som en pojke eller man, anses vara ciskön. Merriam-Webster.com. Cisgender. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/cisgender> (Hämtad 2023-06-12)

⁶² Fanny Ambjörnsson. *Vad är Queer?* 2016. 38.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Inspirationen till att välja detta uppsatsämne kommer bland annat från en TikTok video som gestaltar en historiker som håller ett föredrag om hur ett historiskt lesbiskt par heterotvättas genom heteronormativa föreställningar om hur en person lever sitt liv. Personen som skapat videon belyser problemet när historiker, museipersoner eller allmänheten känner osäkerheter kring om en historisk persons sexualitet och enligt rådande normer i stället påstår att personen är heterosexuell. Uppenbara queera uttryck heterotvättas genom att exempelvis personen som ofta kan ses i täta omfamningar med sin väninna troligtvis gjorde detta för att öva inför när hon valde att gifta sig med en man. Flera personer jag pratat med under arbetet med uppsatsen har själva sett denna Tik Tok video och vet exakt vad jag menar när jag vill komma till kärnan med historiker eller museiarbetare som inte vågar eller blundar för queera uttryck. En av uppsatsens informanter menar att detta fenomen kan bero på att det kan anses mindre problematiskt att påstå att någon är heterosexuell än att någon är homosexuell. Men informanten menar att det är fel för ”vilka är vi att åter igen begå ett eventuellt övergrepp, åsidosätta eller trycka tillbaka den här personen idag”⁶³

Problem uppstår när familj, vänner eller historiker inte vill se möjligheter utanför heteronormen. Dokument som efterlämnats riskerar då att bli censurerade eller förstörda. I många fall kan det handla om att exempelvis homosexualitet inte var ett koncept eller identitet under tidsperioden personen levde. Historiker som ignorerar dokument som visar ett liv utanför heteronormativitet eller ignorerar kulturella värderingar som att homosexualitet är en synd, ett brott eller klassificeras som en sjukdom under dessa personers levnadstid. Ett stigma att leva med även idag när jämlikhet fortfarande inte uppnåtts. Att vara gift med det motsatta könet och ha barn gör inte en person till kanonisk heterosexuell eller ens bisexuell. Det var ett sätt att passa in i samhällets norm. Det handlar om överlevnad.

Hur arbetar museer med historiska queera identiteter?

Museerna har stora möjligheter att diskutera, historisera och ställa ut representationer av kön och sexualitet samt belysa hur sexuella ideal och kroppsideal som genom historien på olika sätt normerats och reglerats. Alla som arbetar på museer är inte historiker. De kan exempelvis vara etnologer, arkeologer eller konstvetare när de skapar utställningar med queert innehåll och har inte nödvändigtvis kunskapen att gestalta historia på nyanserade och queer

⁶³ Informant 1. 2022-04-29.

inkluderande sätt. Genom gestaltning och hur något gestaltas skapas olika intryck gör besökaren och även vad som gestaltas bidrar till vad som blir normer eller utmanar dem. Museer har en tendens att ställa ut heterosexuella gestaltningar av normer i stället för att visa en mer jämställd dynamisk bild av relationer, genus och representation. Det finns en problematik i att visa HBTQ+ alfabetet som identiteter som alltid funnits när de flesta är relativt nya koncept samtidigt som Heterosexualitet även gestaltas som något som alltid förekommit. Det betyder att andra sexualiteten än heterosexualitet upplevs som obegripliga och onaturliga.

I diskursen om hur vi identifierar HBTQ+ personer genom historien är det ett par idéer som blir tydliga. För det första kan historiker (eller andra museiarbetare) inte veta med säkerhet. Vi kan inte påtvinga någon en identitet som de inte använde när de levde även om tolkningar av historiska fragment som återstår tyder på en HBTQ+ identitet. Ett motargument till det är att det historiskt, och till och med på många ställen idag, var omöjligt att identifiera sig som HBTQ+ för att specifika ord eller etiketter inte var tillgängliga eller inte fanns i språket eller för att det skulle betyda avrättning, utfrysning eller fängelse. För dessa människor kan vi vända oss till privata tankar som exempelvis brev eller dagboksanteckningar där kan vi se människor som hade erkänt eller befunnits skyldiga till saker som samkönat sex eller burit kläder avsedda för motsatt kön, men då, är det bara en handling och inte nödvändigtvis en identitet? Dessa människor har fortfarande inte nödvändigtvis identifierat sig som homo eller bisexuell bara för att de har haft sex med män. Kan vi märka dessa människor med moderna identiteter?

Hur ska Museer och historiker se på de män och kvinnor som klädde sig i det motsatta könets kläder? Handlar det om en CIS-kvinna som var tvungen att låtsas vara en man för att skapa möjligheter när det gäller utbildning och yrke eller var det uttryck för en djupare inre känsla? Och om vi argumenterar för det, är det möjligt att säga att någon av vilken tidsperiod som helst, under vilken kvinnan var underbetjänad när det gäller utbildning eller yrke kunde till och med vara en transman när det fanns en uppenbar samhällelig orsak varför en kvinna skulle klä sig som en man?

Vissa kanske säger att kategoriseringen av historiska personer som HBTQ+ är en modern agenda, men jag tror att det är lika mycket en agenda att vilja hålla dessa saker borta från historien. Den här är den typen av argument kan vi nog se i många olika marginaliserade identiteter. Tanken att hela vårt samhälle skapades av heterosexuella, vita, CIS män som var arbetsföra, det är uppenbarligen inte sant, och ändå, om vi säger att vi inte kan kalla någon i historien för HBTQ+, var hamnar vi?

Det är en fråga om hur vi misslyckas med att nämna dessa saker, om vi misslyckas med att ta fram bevisen, om vi misslyckas med att prata om detta eftersom det skapar idén att HBTQ+ människor just sprungit ur jorden för mindre än hundra år sedan och att de inte fanns innan dess, men ännu viktigare, att de inte bidrog med något innan dess, att de inte var människor värda att minnas.

Kärnan i frågan och dess lösning finns i två delar. För det första kommer problemet när bevisen förstörs, eller om de ignoreras. Varje bevis, varje källa i historien, är en liten del av en persons helhet, och de måste föras fram. Den andra delen av problemet är när människor antas och förutsätts vara CIS och heterosexuell. Men om det inte finns 100% klara belägg att någon var HBTQ+, då kan man inte till 100% bevisa att de var heterosexuella. Det är svårt att berätta något konkret ur historiskt material när det är väldigt svårt att hitta. Då blir det mer tolkningar som man alltid får vara försiktig med i alla sammanhang.

Hur görs insamling, inkludering och representation av queera identitet i museers samlingar?

Det handlar mycket om att ha en vidsynthet och ett normkritiskt förhållningssätt med sig i sitt arbete som museiarbetare. Många skilda discipliner spelar in i utfallet. Det måste också finnas ett förtroende från marginaliserade grupper för de minnesbevarande institutionerna för att insamling, bevarande, och förmedlande av deras historia ska omhändertas på ett bra sätt.⁶⁴ Generellt sett är HBTQ+ personer underrepresenterade i museers samlingar och berättande. Många museer gör satsningar, går in i projekt och visar upp queera konstnärer. Det finns museer som berättar om normbrytande levnadsberättelser men fokuset är ofta på heterosexuella CIS berättelser. Min informant menar att mängden initiativ och projekt ökar. Långsamt.⁶⁵ Viktiga frågor att ställa om museisamhetens historiebruk är att tänka igenom hur och varför olika kunskaper, värderingar och erfarenheter uppstått samt hur dessa vidmakthållits och kan förändras. Vilka berättelser saknas? Hur stort utrymme får de olika grupperna? Hur blir de framställda, vad omges de av och i vilken kontext? Vilka lyfts fram ur den marginaliserade gruppen? Vilka perspektiv utvecklas eller försvinner genom valen? Marginaliserade grupper är inte enhetliga och kan inte kollektivt framställs som gemensamma bärare av vissa givna utmärkande egenskaper. Att göra det betyder att skillnader från den förgivettagna normen förstärks och befästs. Att tillhöra en marginaliserad grupp är inte det

⁶⁴ Informant 2. 2022-03-25.

⁶⁵ Informant 1. 2022-04-29.

enda som skapar en identitet. Identiteter består av flera komponenter som exempelvis genus, etnicitet, klass samt andra egenskaper vilka tillsammans bildar personens identitet.⁶⁶

Hur kan vi idag lyfta queera röster i museers samlingar och arkiv och hur vi kan skapa samlingar som ser till att fler röster och minnen kan följa med in framtiden?

Ett viktigt första steg är att identifiera vad som saknas i samlingar, analysera vilka röster som inte hörs, att erkänna att insamlingar i historien har brustit, att det finns brister inom samlingar samt brister i kompetens inom vissa ämnen. Det är tid och kompetenskrävande att identifiera. Genom riktade projekt går det att lyfta röster som inte tidigare hörts. Intervjuprojekt med personer inom marginaliserade grupper. Ett viktigt spännande och bra sätt är att angripa frågor inifrån. Det ger bra kunskap till institutionen att våga lyssna arbeta på nya sätt genom samarbeten med privatpersoner som är experter inom sitt område.

Arbetet med queer representation är invecklat. Oavsett om det handlar om att queera historien, nutiden eller att samla in material för framtiden är det i alla lägen problematiskt att kategorisera människor. Att läsa mellan raderna lämnar mycket utrymme för läsarens egen tolkning och kan inte representera en sanning. Det är en tolkning. Det både problematiskt att sätta etiketter på människor men det är samtidigt väldigt viktigt att vi gör det. Representation är viktig! Genom att kunna se oss själva kan vi se oss själva som del av ett sammanhang. Genom att inte bli validerade genom representation kan vi känna att vi inte är värdiga och värdefulla. Oscar Wilde skrev; "There is only one thing in the world worse than being talked about, and that is not being talked about."⁶⁷

“We're here. We're queer. Get used to it!”⁶⁸

⁶⁶ Pia Laskar. *Den utställda sexualiteten: Liten praktika för museers förändringsarbete*. Stockholm. 30, 32, 37, 40.

⁶⁷ Oscar Wilde. *The Picture of Dorian Grey*. New York. 1890. 3.

⁶⁸ Slogord som bland annat populariserats av aktivistgruppen Queer Nation.

SAMMANFATTNING

Genom historien över kulturer och i alla samhällsskikt har det alltid funnits människor vars identiteter fungerade utanför den hegemoniska heteronormen och tvåkönsnormen. Personer som inte identifierar med det kön som tilldelats dem vid födseln eller den sexualitet som förväntades. Även om människor tidigare inte hade terminologin eller den frihet som vi har idag finns det många anmärkningsvärda historiska figurer som historiker spekulerar om som sannolikt var homosexuella, transpersoner eller icke-binära. Trots luckorna i vår kunskap förtjänar dessa människor att få sina historier berättade, respekterade och representerade.

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur HBTQ+ personer som marginaliserad eller utesluten grupp inkluderas och uppmärksammas i museers samlingar och utställningar. Problem som kan uppstå är frågor kring vem som är vad. Hur ska man inom museisektorn kategorisera? Går det att kategorisera? Går det att attribuera queera identiteter på historiska personer som inte finns här att själva berätta sin historia eller levde i tider när klassificeringar som hetero, homo och bi inte existerade som begrepp. Hur ska man inom museisektorn hantera historiska källor?

I den här uppsatsen undersöker jag hur museer arbetar med att musealisera queera källor och föremål, för att skapa ökad förståelse hur museer arbetar med att lyfta tidigare marginaliserad eller utesluten queer representation i deras samlingar.

Hur arbetar museer med historiska queera identiteter? Hur görs insamling, inkludering och representation av queera identitet i museers samlingar? Hur kan vi idag lyfta queera röster i museers samlingar och arkiv och hur vi kan skapa samlingar som ser till att fler röster och minnen kan följa med in framtiden?

Uppsatsens fokus är representationen av HBTQ+ personer men undersökningen visar problem som kan appliceras på flera marginaliserade grupper. Det är svårt att inkludera marginaliserade människor och grupper om det inte finns något bevarat som representerar dem. För att förstå varför HBTQ+ personer marginaliserats i museers samlingar bör vi förstå den syn samhället haft på HBTQ+ personer genom åren. Ett sätt att göra detta är genom att förstå lagarna som berör ämnet och påverkar samhällets normer. Hetero- eller homosexuella handlingar har inte alltid varit identitetsbärande. Lagar i kombination med sociala normer påverkade föreställningar om homosexuella (och eller queera) handlingar skapar negativa attityder kring vad det innebär att bli uppfattad som HBTQ+. . Om det man är och känner innerst inne som sin sanning anses fel och olaglig hittar man sätt att koda kommunikationen. Koder som måste bli uppmärksammade och förstådda av historiker för att öppna upp för en djupare förståelse av dessa queera liv. En mängd olika visuella och språkliga koder har genom

historien använts för att kommunicera queera upplevelser och inre liv. Frågan är om det över huvud taget är viktigt att spekulera i dessa personers identiteter när det var så länge sedan de levde och så svårt att hitta konkreta bevis? Vilka är vi att bestämma med moderna begrepp vilka dessa personer var? Det blir viktigt efterkom det handlar om representation. Om dessa personer, som vi förstår dem idag, hade queera identiteter är det viktigt att visa det. Vi kan förstå det genom fragment som fortfarande finns kvar i historiska källor, vi kan läsa dem genom mer eller mindre tydliga uttryck personer gjort som finns bevarade. Många HBTQ+ personer brände sina brev och förstörde spåren av det queera livet, antingen för att skydda sig själva men även de sina från socialt stigma. Det krävdes mod att efterlämna spår och att ta plats i arkiven med sin egen berättelse.

Exempel ur mina observationer visar hur museers representation av queera berättelser omvandlas till en viss typ av berättelser som visar att normer som skaver. De berättelser som skildras handlar om undantagen från normen.

Heteronormativa ordningar, förgivettaganden och normer gör att queera identiteter marginaliserats i samhället vilket skapar sociala och kulturella normer som kan påverka varför queer representation är underrepresenterad eller helt saknas i museers samlingar. Museerna har stora möjligheter att diskutera, historisera och ställa ut representationer av kön och sexualitet samt belysa hur sexuella ideal och kroppsideal som genom historien på olika sätt normerats och reglerats. Genom gestaltning och hur något gestaltas skapas olika intryck gör besökaren och även vad som gestaltas bidrar till vad som blir normer eller utmanar dem. Hur kan man queera historieskrivningen i musealiseringprocessen? En metod är att läsa mellan raderna för att förstå vad som ligger dolt i det som inte skrivits ut. Hur mycket kan man som forskare läsa ut av arkivkällor för att förstå de individer som undersöks? Hur ska man då gå till väga när man som curator vill skapa en utställning med queera historiska personer?

Det finns flera initiativ som skapats för att möta upp bristen på queer representation i museala sammanhang och historiebeteckning. I de flesta fall handlar det om aktivism med liten eller ingen budget.

Representation är viktig. Genom att kunna se oss själva kan vi se oss själva som del av ett sammanhang. Genom att inte bli validerade genom representation kan vi känna att vi inte är värdiga, validerade och värdefulla. Det både omöjligt att sätta etiketter på människor men det är samtidigt väldigt viktigt att vi gör det.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Publicerade källor och bearbetningar

Informant 1. 2022-04-29.

Informant 2. 2022-03-25.

Informant 3. 2022-03-25.

Informant 4. 2022-09-21.

Informant 5. 2022-12-31.

Informant 6. 2022-03-25.

Informant 7. 2022-01-12

Publicerade källor

Ambjörnsson, Fanny. *Vad är Queer?* Stockholm. 2016.

Berg, Martin. *Netnografi: Att forska om och med internet*. Lund. 2015.

Berg, Martin & Wickman, Jan. *Queer*. Malmö. 2010.

Ehn, Billy; Löfgren, Orvar. *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö. 2012

Faire, L, S Gunn, & L Faire. *Research Methods for History*. 2nd ed., Edinburgh. 2016.

Hallwylska Museet. *Under ytan vid sekelskiftet: för högstadiet och gymnasiet*.

Holmquist, Sam. 'Att skriva transhistoria: Cisnormativitet och historiens könsöverskridare'. *Tidskrift för genusvetenskap*, 37, 2016, 29–50.

Laskar, Pia. *Den outställda sexualiteten: Liten praktika för museers förändringsarbete*. Stockholm. 2019

Rydström, Jens & Tjeder, David. *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria*. Lund. 2021.

Sontag, Susan. *Notes on Camp*.

http://monoskop.org/images/5/59/Sontag_Susan_1964_Notes_on_Camp.pdf (Hämtad 2022-12-04).

Jönsson, Lars-Eric & Nilsson, Fredrik. *Kulturhistoria: en etnologisk metodbok*. Lund. 2017.

Wikner, Pontus & Johannesson, Lechard. *Psykologiska självbekännelser*. Stockholm. 1971.

Wilde, Oscar. *The Picture of Dorian Grey*. New York. 1890.

Övriga källor från internet

acmi.net.au. *Early Hollywood and the Hays Code*. <http://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/> (Hämtad 2022-12-04)

Merriam-Webster.com. *Cisgender*.
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/cisgender> (Hämtad 2023-06-12)

National Galleries of Scotland. *The Queer Code: Secret Languages of LGBTQ+ Art*.
<http://academy.artexplora.org/en/the-queer-code-secret-languages-of-lgbtq-art/> (Hämtad 2022-12-04)

RFSL. *HBT-historia*. <http://web.archive.org/web/20080604201557/http://www.rfsl.se/?p=413> (Hämtad 2022-11-18).

RFSL. *Ockupationen av Socialstyrelsen 1979*.
<http://web.archive.org/web/20150108071516/http://www.rfsl.se/?p=987> (Hämtad 2022-11-18).

SVT. se. *Socialstyrelsen: Förstår att det finns en besvikelse*.
<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/socialstyrelsen-1>. (Hämtad 2022-11-18)

historiska.se. *History Unfolds*. <http://historiska.se/history-unfolds/> (Hämtad 2023-01-04).

Stockholmskällan. *18-årig tjuv i kvinnokläder*.
<http://stockholmskallan.stockholm.se/post/30447> (Hämtad 2022-12-20)

Bilder

Omslagsbild: detalj ur "*The Roses of Heliogabalus*" (1888) av Lawrence Alma-Tadema.
Public Domain. No rights reserved.

Figur 1. Cirka 1900, 35 × 27 mm. Härkomst: USA. För ungefär 120 år sedan höll detta par motsatta kanter av en skylt. De poserade för det fotot i en helt annan värld än den vi lever i idag manliga partnerskap var olagliga. Public Domain. No rights reserved.

Figur 2. Detalj ur: "*Rolf De Maré*" porträtterad av Nils Dardel, 1914, Hallwylska museet.
Public Domain. No rights reserved.

Figur 3. *Carl August Lundström* fotograferad av Liljedahl ca 1886 - 1898. Stockholms stadsarkiv. Överståthållareämbetet/Polisärenden 3, Kriminalavdelningen/F XI b. Public Domain. No rights reserved.

Figur 4. *Pontus Wikner*. Bohusläns museum Objektid: UMFA55593:0004. Public Domain. No rights reserved.